

3201

ԱԼԻՆ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

Զ Ե Կ Ո Ւ Ց Ո Ւ Մ
ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ VIII ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ
ԱՐՏԱԿԱՐԳԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ
25 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1936 Թ.

3 K 33

Խ - 11

Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿԻՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅՆՔ

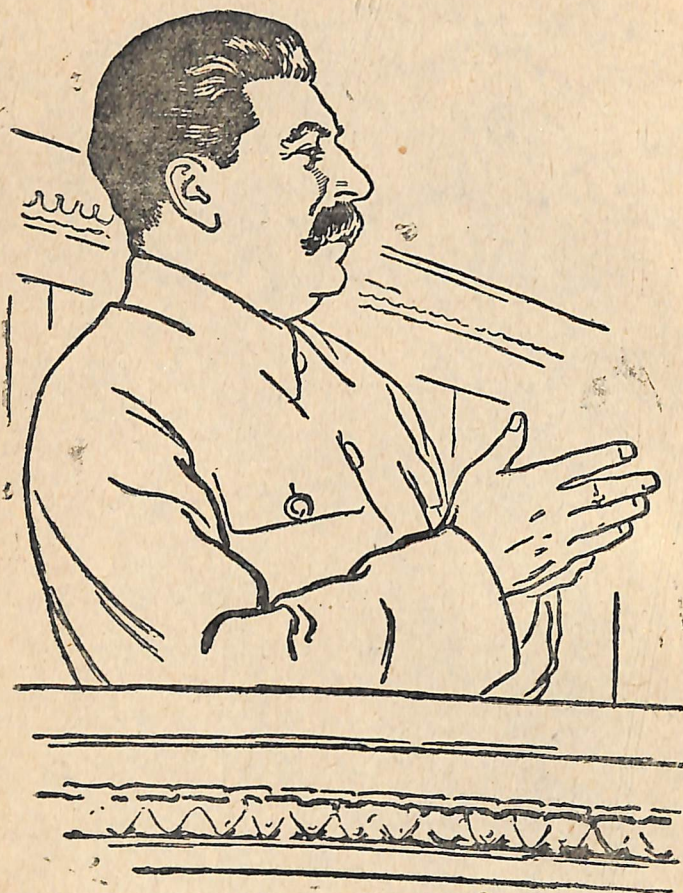
3k33

12-11

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

21 JUN 2005

20 NOV 2009

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ VIII ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ
25 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1936 Թ.

ՀԽՍՀ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1938

3201

56524-66

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՝ տրիբունի վրա յերևալը դիմա-
վորվում է ամբողջ դահլիճի յերկարատև փոթորկալի
ովացիայով: Ամբողջ դահլիճը վոտֆի յե կանգնում:
Բոլոր կողմերից հնչում են բացականչություններ՝
«Ուռա՛ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՛ն», «Կեցցե՛ ընկեր ՍՏԱԼԻ-
ՆԸ», «Կեցցե՛ Մեծ ՍՏԱԼԻՆԸ», «Մեծ հանճար ընկեր
ՍՏԱԼԻՆԻ՛ն ուռա՛», «Վի՛վատ», «Ռոտ ֆրո՛նտ»,
«Փա՛ռֆ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՛ն»:

I

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ԿԱԶՄՈՒՄԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ընկերներ:

Սահմանադրական Հանձնաժողովը, վորի նախա-
գիծը ներկայացված է այս Համագումարի քննարկմա-
նը, կազմվել է, ինչպես հայտնի յե, ԽՍՀ Միության
Խորհուրդների VII Համագումարի հատուկ վորոշման
համաձայն: Այդ վորոշումն ընդունվել է 1935 թվի փե-
տրվարի 6-ին: Նա ասում է.

«1. ԽՍՀ Միության Սահմանադրության մեջ փոփոխություններ մտցնել հետևյալ ուղղությամբ.

ա) ընտրական սխեմայի հետագա զեմոկրատացման՝ վոչ լիովին հավասար ընտրությունները հավասար ընտրություններով փոխարինելու իմաստով, բազմաստիճան ընտրություններն՝ ուղղակի ընտրություններով, բայց ընտրությունները՝ փակ ընտրություններով փոխարինելու իմաստով.

բ) Սահմանադրության սոցիալ - տնտեսական հիմքը ճշգրտելու ուղղությամբ՝ Սահմանադրությունը ԽՍՀՄ-ի դասակարգային ուժերի այժմյան փոխհարաբերությունների հետ համապատասխանեցնելու իմաստով (նոր սոցիալիստական ինդուստրիայի ստեղծումը, կուլակության ջախջախումը, կոլտնտեսային կարգերի հաղթությունը, սոցիալիստական սեփականության՝ վորույես խորհրդային հասարակության հիմքի՝ հաստատումը և այլն):

2. Առաջարկել ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյին՝ ընտրել Սահմանադրական Հանձնաժողով, վորին հանձնարարել առաջին կետում մատնանշված հիմունքներով մշակել Սահմանադրության ուղղված տեքստը և ներկայացնել այն ԽՍՀ Միության Կենտգործկոմի Նստաչրջանին ի հաստատություն:

3. ԽՍՀ Միության մեջ խորհրդային իշխանության մարմինների մոտակա հերթական ընտրությունները կատարել նոր ընտրական սխեմայի հիման վրա:

Այս 1935 թվի փետրվարի 6-ին եր: Այս վորոշումն ընդունելուց մի օր հետո, այսինքն՝ 1935 թվի փետրվարի 7-ին, հավաքվեց ԽՍՀ Միության Կենտրոնական

Գործադիր Կոմիտեյի Առաջին Նստաչրջանը և, ի կատարումն ԽՍՀՄ-ի Խորհուրդների VII Համագումարի վորոշման, կազմեց 31 հոգուց բաղկացած Սահմանադրական Հանձնաժողով: Նա հանձնարարեց Սահմանադրական Հանձնաժողովին մշակել ԽՍՀՄ-ի ուղղված Սահմանադրության նախագիծ:

Սրանք են այն ձևական հիմունքները և ԽՍՀՄ-ի գերագույն մարմնի դիրեկտիվները, վորոնց հիման վրա իր աշխատանքը պետք է ծավալեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը:

Այսպիսով, Սահմանադրական Հանձնաժողովը պետք է փոփոխություններ մտցնեց 1924 թվին ընդունված՝ այժմ գործող Սահմանադրության մեջ, ընդամին հաշվի առնելով սոցիալիզմի ուղղությամբ կատարված այն տեղաշարժերը ԽՍՀ Միության կյանքի մեջ, վորոնք իրականացվել են 1924 թվից մինչև մեր օրերն ընկած ժամանակաշրջանում:

1924 թվից ՄԻՆՁԵՎ 1936 թվին ԸՆԿԱԾ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՁԱՆՈՒՄ ԽՍՀՄ-Ի
ԿՅԱՆՔՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վորոնք են ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած այն փոփոխությունները, վոր իրագործվեցին 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջանում և վորոնք պետք է արտացոլեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը Սահմանադրության իր նախագծում:

Վորոն է այդ փոփոխությունների ելույթը:

Ի՞նչ ունեյինք մենք 1924 թվին:

Դա ՆեՊ-ի առաջին շրջանն էր, յերբ Խորհրդային իշխանությունը թույլ տվեց կապիտալիզմի վորոշ աշխույժացում՝ սոցիալիզմի ըստ ամենայնի զարգացման հետ միասին, յերբ Խորհրդային իշխանությունը նկատի ուներ տնտեսության յերկու սիստեմների՝ կապիտալիստականի և սոցիալիստականի՝ մրցության ընթացքում կազմակերպել սոցիալիստական սիստեմի գերակշռությունը կապիտալիստականի հանդեպ: Խընդիրն այն էր, վոր այդ մրցության ընթացքում ամբողջական սոցիալիզմի դիրքերը, հասնեյինք կապիտալիստական տարրերի վերացմանը և ավարտեյինք սոցիալիստական սիստեմի՝ վորպես ժողովրդական տնտեսության հիմնական սիստեմի՝ հաղթությունը:

Մեր արդյունաբերությունը, առանձնապես ծանր արդյունաբերությունը, այն ժամանակ աննախանձելի

պատկեր էր ներկայացնում: Ճիշտ է, նա քիչ առ քիչ վերականգնվում էր, բայց դեռ շատ հեռու յեր իր արտադրանքը նախապատերազմյան մակարդակին հասցնելուց: Նա հիմնվում էր հին, հետամնաց և վոչ-հարուստ տեխնիկայի վրա: Իհարկե, նա զարգանում էր դեպի սոցիալիզմը: Մեր արդյունաբերությունը սոցիալիստական հատվածի տեսակարար կշիռն այն ժամանակ կազմում էր մոտավորապես 80 տոկոս: Բայց կապիտալիզմի հատվածն, այնուամենայնիվ, իր կողմնուներ արդյունաբերության վոչ պակաս քան 20 տոկոսը:

Մեր գյուղատնտեսությունն է՛լ ավելի անհրապույր պատկեր էր ներկայացնում: Ճիշտ է, կալվածատերերի դասակարգն արդեն վերացված էր, բայց դրա փոխարեն գյուղատնտեսական կապիտալիստների դասակարգը, կուլակների դասակարգը, դեռևս բավական նշանակալից ուժ էր ներկայացնում: Ամբողջությամբ առած՝ գյուղատնտեսությունն այն ժամանակ հիշեցնում էր անհատական գյուղացիական մանր տնտեսությունների մի անծայրածիր ովկիանոս՝ իրենց հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով: Այդ ովկիանոսում իբրև առանձին կետեր ու փոքրիկ կղզիներ գոյություն ունեյին կոլտնտեսություններ և խորհտնտեսություններ, վորոնք, իսկապես ասած, մեր ժողովրդական տնտեսության մեջ դեռևս փոքրիշատե լուրջ նշանակություն չունեյին: Կոլտնտեսություններն ու խորհտնտեսությունները թույլ էյին, իսկ կուլակը դեռևս պահպանում էր իր ուժը: Այն ժամանակ մենք խոսում էյինք վո՛չ թե կուլակության վերացման, այլ նրա սահմանափակման մասին:

Նույնը պետք է ասել նաև ապրանքաշրջանառության մասին յերկրում: Ապրանքաշրջանառության մեջ

սոցիալիստական հատվածը կազմում էր ինչ-վոր 50—60 տոկոս,—վոչ ավելի, իսկ ամբողջ մնացած ասպարեզը գրավված էր վաճառականների, սպեկուլանտների և այլ մասնավորների կողմից:

Այս եր մեր եկոնոմիկայի պատկերը 1924 թվականին:

Ի՞նչ ունենք մենք այժմ, 1936 թվականին:

Յեթե այն ժամանակ մենք ունեյինք ՆԵՊ-ի առաջին ժամանակաշրջանը, ՆԵՊ-ի սկիզբը, կապիտալիզմի վորոչ աշխուժացման ժամանակաշրջանը, ապա այժմ մենք ունենք ՆԵՊ-ի վերջին ժամանակաշրջանը, ՆԵՊ-ի վախճանը, կապիտալիզմի լիակատար վերացման ժամանակաշրջանը՝ ժողովրդական տնտեսության բոլոր վորորտներում:

Սկսենք թեկուզ նրանից, վոր այդ ժամանակաշրջանում մեր արդյունաբերությունն աճեց, զարձավ մի վիթխարի ուժ: Այժմ արդեն չի կարելի այն թույլ և տեխնիկապես վատ զինված անվանել: Ընդհակառակը, այն հիմնված է այժմ նոր, ժամանակակից հարուստ տեխնիկայի վրա՝ ուժեղ կերպով զարգացած ծանր ինդուստրիայով և ե՛լ ավելի զարգացած մեքենաչինությունամբ: Իսկ ամենից գլխավորն այն է, վոր կապիտալիզմն իսպառ վտարված է մեր արդյունաբերության վորորտից, իսկ արտադրության սոցիալիստական ձևն այժմ անբաժանելիորեն տիրապետող սխտեմ է հանդիսանում մեր արդյունաբերության բնագավառում: Չի կարելի մանրունք համարել այն փաստը, վոր մեր այժմյան սոցիալիստական ինդուստրիան, արտադրանքի ծավալի տեսակետից, ավելի քան յոթն անգամ գերազանցում է մինչպատերազմյան ժամանակի ինդուստրիայից:

Գյուղատնտեսության բնագավառում մանր անհա-

տական գյուղացիական տնտեսությունների ովկիանոսի վորխարեն՝ նրանց թույլ տեխնիկայով և կուլակի գերուժությամբ՝ այժմ մենք ունենք աշխարհիս ամենախոշոր մեքենայացված, նոր տեխնիկայով զինված մի արտադրություն՝ կոլտնտեսությունների ու խորհրդատնտեսությունների համայնապարփակ սխտեմի ձևով: Բոլորին հայտնի յե, վոր կուլակությունը գյուղատնտեսության մեջ վերացված է, իսկ գյուղացիական մանր անհատական տնտեսությունների հատվածը՝ նրա հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով՝ այժմ աննշան տեղ է գրավում, ընդվորում նրա տեսակարար կշիռը գյուղատնտեսության մեջ՝ ցանքի տարածության չափի իմաստով՝ 2—3 տոկոսից ավելի չի կազմում: Չի կարելի չնչել այն փաստը, վոր այժմ կոլտնտեսություններն իրենց տրամադրություն տակ ունեն 316 հազար տրակտոր՝ 5·700·000 ձիու ուժի կարողությամբ, իսկ խորհրդատնտեսությունների հետ միասին ունեն ավելի քան 400 հազար տրակտոր՝ 7·580·000 ձիու ուժի կարողությամբ:

Ինչ վերաբերում է ապրանքաշրջանառությանը յերկրում, ապա վաճառականներն ու սպեկուլանտներն իսպառ վտարված են այդ բնագավառից: Այժմ ամբողջ ապրանքաշրջանառությունը գտնվում է պետության, կոոպերացիայի և կոլտնտեսությունների ձեռքում: Ծնունդ առավ ու զարգացավ նոր, խորհրդային առևտուրը, առևտուր առանց սպեկուլանտների, առևտուր առանց կապիտալիստների:

Այսպիսով, սոցիալիստական սխտեմի լիակատար հաղթությունը ժողովրդական տնտեսության բոլոր վորորտներում այժմ փաստ է:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում այս:

Այս նշանակում է, վոր մարդու շահագործումը

մարդու կողմից՝ վոչնչացված է, վերացված է, իսկ արտադրության գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը հաստատված է վորպես մեր խորհրդային հասարակության անսասան հիմքը: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Վորպես արդյունք խՍՀՄ-ի ժողովրդական տնտեսության բնագավառում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխություններին՝ այժմ մենք գնենք նոր, սոցիալիստական եկոնոմիկա, վորը չգիտե ճշնաթամեր ու գործազրկություն, չգիտե աղքատություն ու քայքայում և վորը տալիս է քաղաքացիներին բոլոր հնարավորություններն ունևոր ու կուլտուրական կյանքի համար:

Սրանք են հիմնականում այն փոփոխությունները, վորոնք տեղի ունեցան մեր եկոնոմիկայի բնագավառում 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակամիջոցում:

ԽՍՀՄ-ի եկոնոմիկայի բնագավառում տեղի ունեցած այդ փոփոխություններին համապատասխան՝ փոխվեց նաև մեր հասարակության դասակարգային կառուցվածքը:

Կալվածատերերի դասակարգը, ինչպես հայտնի յե, արդեն վերացված եր քաղաքացիական պատերազմի հաղթական ավարտման հետևանքով: Ինչ վերաբերում է մյուս շահագործող դասակարգերին, ապա նրանց ել բաժին ընկավ կալվածատերերի դասակարգի բախտը: Չկա այլևս կապիտալիստների դասակարգն արդյունաբերության բնագավառում: Չկա այլևս կուլակների դասակարգը գյուղատնտեսության բնագավառում: Չկան այլևս վաճառականներն ու սպեկուլանտներն ապրանքաշրջանառության բնագավառում: Այդպիսով, բոլոր շահագործող դասակարգերը վերացվեցին:

Մնաց բանվոր դասակարգը:

Մնաց գյուղացիների դասակարգը:

Մնաց ինտելիգենցիան:

Բայց սխալ կլիներ կարծել, վոր այս սոցիալական խմբերն այդ ժամանակամիջոցում վոչ մի փոփոխություն չլրեցին, վոր նրանք մնացին այնպես, ինչպես եյին, ասենք, կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում:

Վերցնենք, որինակ, խՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգը: Ըստ հին հիշողության՝ նրան հաճախ կոչում են պրոլետարիատ: Բայց ի՞նչ է պրոլետարիատը: Պրոլետարիատը մի դասակարգ է, վոր զրկված է արտադրության գործիքներից ու միջոցներից, տնտեսության մի այնպիսի սխտեմի ժամանակ, յերբ արտադրության գործիքներն ու միջոցները պատկանում են կապիտալիստներին և յերբ կապիտալիստների դասակարգը չահագործում է պրոլետարիատին: Պրոլետարիատը—դա կապիտալիստների կողմից շահագործվող դասակարգն է: Բայց մեզ մոտ, ինչպես հայտնի յե, կապիտալիստների դասակարգն արդեն վերացված է, արտադրության գործիքներն ու միջոցները խլված են կապիտալիստների ձեռքից և հանձնված պետությանը, վորի դեկավար ուժը հանդիսանում է բանվոր դասակարգը: Հետևաբար, չկա այլևս կապիտալիստների դասակարգը, վորը կարողանար շահագործել բանվոր դասակարգին: Հետևաբար, մեր բանվոր դասակարգը վոչ միայն զրկված չե արտադրության գործիքներից ու միջոցներից, այլ, ընդհակառակը, նա դրանց տերն է ամբողջ ժողովրդի հետ միասին: Յեվ քանի վոր նա դրանց տերն է, իսկ կապիտալիստների դասակարգը վերացված է,— բացառված է բանվոր դասակարգի շահագործման ամեն մի հնարավորություն: Կարելի՞ յե արդյոք դրանից հետո մեր բանվոր դասակարգը պրոլե-

տարիատ անվանել: Պարզ է, վոր չի կարելի: Մարքան
ասում եր. վորպեսզի պրոլետարիատն ազատագրի ի-
րեն, նա պետք է ջախջախի կապիտալիստների դասա-
կարգը, խլի կապիտալիստներից արտադրության գոր-
ծիքներն ու միջոցները և վոչնչացնի արտադրության
այն պայմանները, վորոնք պրոլետարիատ են ծնում:
Արդյոք կարելի՞ յե ասել, վոր ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասա-
կարգն արդեն իրականացրել է իր ազատագրման այդ
պայմանները: Անպայման կարելի յե և պետք է ասել:
Իսկ այդ ի՞նչ է նշանակում: Այդ նշանակում է, վոր
ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը փոխարկվել է միանգամայն
մի նոր դասակարգի, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգի,
վորը վոչնչացրել է տնտեսության կապիտալիստական
սխտեմը, հաստատել է արտադրության գործիքների
ու միջոցների սոցիալիստական սեփականութիւն և
տանում է խորհրդային հասարակութիւնը կոմունիզ-
մի ուղիով:

Ինչպես տեսնում եք, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակար-
գը—դա մի բոլորովին նոր, չահագործումից ազատա-
գրված բանվոր դասակարգ է, վորի նմանը մարդկու-
թյան պատմութիւնը դեռ չի իմացել:

Անցնենք գյուղացիության հարցին: Սովորաբար
ընդունված է ասել, թե գյուղացիութիւնը—դա մանր
արտադրողների մի այնպիսի դասակարգ է, վորի ան-
դամներն ատոմացված են, ցիրուցան յեղած ամբողջ
յերկրի յերեսին, անհատաբար փորփրում են հետա-
մնաց տեխնիկա ունեցող իրենց մանր տնտեսութիւն-
ներում, մասնավոր սեփականության ստրուկներ են և
անպատիժ կերպով չահագործվում են կալվածատերե-
րի, կուլակների, վաճառականների, սպեկուլանտների,
վաշխառուների կողմից և այլն: Յեվ իրոք, գյուղա-
ցիութիւնը կապիտալիստական յերկիրներում, յեթե

նկատի ունենանք նրա հիմնական մասսան, հենց այդ-
պիսի դասակարգ է հանդիսանում: Արդյոք կարելի՞ յե
ասել, թե մեր արդի գյուղացիութիւնը, խորհրդային
գյուղացիութիւնը՝ իր մասսայով առած՝ նման է այդ-
պիսի գյուղացիության: Վո՛չ, այդ չի կարելի ասել:
Այդպիսի գյուղացիութիւն մեզ մոտ արդեն չկա: Մեր
խորհրդային գյուղացիութիւնը միանգամայն նոր
գյուղացիութիւն է: Մենք այլևս չունենք կալվածա-
տերեր ու կուլակներ, վաճառականներ ու վաշխառու-
ներ, վորոնք կարողանային չահագործել գյուղացինե-
րին: Հետևաբար, մեր գյուղացիութիւնը չահագոր-
ծումից ազատագրված գյուղացիութիւն է: Այնուհե-
տև, մեր խորհրդային գյուղացիութիւնն իր ճնշող
մեծամասնությամբ կոլտնտեսային գյուղացիութիւն
է, այսինքն՝ նա իր աշխատանքը և իր ստացվածքը
հիմնում է վո՛չ թե անհատական աշխատանքի ու հե-
տամնաց տեխնիկայի վրա, այլ կոլեկտիվ աշխատանքի
և արդի տեխնիկայի վրա: Վերջապես, մեր գյուղա-
ցիության տնտեսության հիմքում գտնվում է վո՛չ թե
մասնավոր սեփականութիւնը, այլ կոլեկտիվ սեփա-
կանութիւնը, վորն աճել է կոլեկտիվ աշխատանքի
բազայի վրա:

Ինչպես տեսնում եք, խորհրդային գյուղացիու-
թիւնը — դա միանգամայն նոր գյուղացիութիւն է,
վորի նմանը դեռ չի իմացել մարդկության պատմու-
թիւնը:

Անցնենք, վերջապես, ինտելիգենցիայի հարցին,
ինժեներ-տեխնիկական աշխատողների, կուլտուրական
ճակատի աշխատողների, ընդհանրապես ծառայողների
և այլոց հարցին: Ինտելիգենցիան նույնպես մեծ փո-
փոխութիւններ է կրել անցած ժամանակաշրջանում:
Այդ արդեն այն հին, կոչտապատած ինտելիգենցիան

56524-69

չէ, վորը փորձում եր դասակարգերից վեր դասել իրեն, բայց իսկապէս՝ իր մասնայով առած՝ ծառայում եր կալվածատերերին ու կապիտալիստներին: Մեր խորհրդային ինտելիգենցիան — դա միանգամայն նոր ինտելիգենցիա չէ, վորը բոլոր արմատներով կապված է բանվոր դասակարգի ու գյուղացիութեան հետ: Փոխվել է, նախ՝ ինտելիգենցիայի կազմը: Ազնվականութիւնից և բուրժուազիայից յեւածները կազմում են մեր խորհրդային ինտելիգենցիայի փոքր տոկոսը: Խորհրդային ինտելիգենցիայի 80—90 տոկոսը — դա բանվոր դասակարգից, գյուղացիութիւնից և աշխատավորութեան այլ շերտերից յեւածներն են: Փոխվել է, վերջապէս, ինտելիգենցիայի գործունեութեան նաև բուն իսկ բնութիւնը: Առաջ նա պետք է ծառայեր հարուստ դասակարգերին, վորովհետև նրա համար այլ յելք չկար: Այժմ նա պետք է ծառայի ժողովրդին, վորովհետև շահագործող դասակարգերն այլևս չկան: Յիմ հենց այդ պատճառով այժմ նա իրավահավասար անդամ է խորհրդային հասարակութեան, վորտեղ նա քանվորների ու գյուղացիների հետ մեկտեղ, նրանց հետ միասին լծված, կատարում է նոր անդասակարգ սոցիալիստական հասարակութեան կառուցումը:

Ինչպէս տեսնում եք, դա բոլորովին նոր, աշխատավոր ինտելիգենցիա չէ, վորի նմանը չէք գտնի յերկրագնդի վոչ մի յերկրում:

Սրանք են այն փոփոխութիւնները, վորոնք կատարվել են անցած ժամանակաշրջանում՝ խորհրդային հասարակութեան դասակարգային կառուցվածքի բնագավառում:

Ինչի՞ մասին են խոսում այդ փոփոխութիւնները:

Նախ՝ նրանք ասում են այն, վոր սահմանադէրը բանվոր դասակարգի և գյուղացիութեան միջև, ինչ-

պէս նաև այդ դասակարգերի ու ինտելիգենցիայի միջև, ջնջվում են, իսկ դասակարգային հին բացառիկութիւնը անհետանում է: Այդ նշանակում է, վոր տարածութիւնն այդ յերկու սոցիալական խմբերի միջև ավելի ու ավելի կրճատվում է:

Յերկրորդ՝ նրանք ասում են այն, վոր տնտեսական հակասութիւններն այդ սոցիալական խմբերի միջև՝ ընկնում են, ջնջվում են:

Վերջապէս, նրանք ասում են այն, վոր ընկնում ու ջնջվում են նաև քաղաքական հակասութիւնները նրանց միջև:

Այսպէս է բանը ԽՍՀՄ-ի դասակարգային կառուցվածքի բնագավառում տեղի ունեցած փոփոխութիւնների նկատմամբ:

ԽՍՀՄ-ի հասարակական կյանքում կատարված փոփոխութիւնների պատկերը լրիվ չէր լինի, յեթէ մի քանի խոսք չստեղծէինք մի բնագավառում ևս կատարված փոփոխութիւնների մասին: Յես նկատի ունեմ ազգային փոխհարաբերութիւնների բնագավառը ԽՍՀ Միութիւնում: Ինչպէս հայտնի չէ, Խորհրդային Միութեան մեջ մտնում են մոտ վաթսուհազ, ազգային խմբեր: ու ժողովուրդներ: Խորհրդային պետութիւնը բազմազգ պետութիւն է: Հասկանալի չէ, վոր ԽՍՀ Միութեան ժողովուրդների փոխհարաբերութիւնների հարցը չի կարող առաջնակարգ նշանակութիւն չունենալ մեզ համար:

Ինչպէս հայտնի չէ, Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւնը կազմվել է 1922 թվականին՝ ԽՍՀՄ-ի Խորհուրդների առաջին համագումարում: Նա կազմվել է ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների հավասարութեան ու կամավորութեան սկզբունքներով: Այժմ գործող Սահմանադրութիւնը, վորն ընդունվել էր 1924 թվականին, ԽՍՀ Միութեան առաջին Սահմա-

նադիրությունն է: Դա այն ժամանակաշրջանն էր, յերբ հարաբերությունները ժողովուրդների միջև դեռ ինչպես հարկն է չէյին կարգավորված, յերբ վելիկոռուսների հանդեպ ցուցաբերվող անվստահության մնացուկները դեռ չէյին անհետացել, յերբ կենտրոնախույս ուժերը դեռևս շարունակում էյին գործել: Հարկավոր էր այդ պայմաններում կարգավորել ժողովուրդների յեղբայրական համագործակցությունը՝ տնտեսական, քաղաքական ու ռազմական փոխադարձ ոգնության հիման վրա, միացնելով նրանց, վորպես միութենական բազմազգ պետություն: Խորհրդային իշխանությունը չէր կարող չտեսնել այդ գործի դժվարությունները: Նա ուներ իր առջև բազմազգ պետությունների անհաջող փորձերը բուրժուական յերկիրներում: Նա ուներ իր առջև հին Ավստրո-Հունգարիայի տապալված փորձը: Յեվ, այնուամենայնիվ, նա դիմեց բազմազգ պետություն ստեղծելու փորձին, վորովհետև նա գիտեր, վոր սոցիալիզմի հիմքի վրա առաջացած բազմազգ պետությունը պետք է դիմանար բոլոր ու ամեն տեսակ փորձություններին:

Այդ ժամանակից անցել է 14 տարի: Մի ժամանակաշրջան, վորը բավական է փորձն ստուգելու համար: Յեվ ի՞նչ: Անցած ժամանակաշրջանն անտարակուսելիորեն ցույց տվեց, վոր սոցիալիզմի հիմքի վրա ստեղծված բազմազգ պետություն կազմելու փորձը լիովին հաջողվել է: Դա լենինյան ազգային քաղաքականության անկասկածելի հաղթությունն է: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Ինչո՞վ բացատրել այս հաղթությունը:

Ազգամիջյան կռիվների հիմնական կազմակերպիչներ հանդիսացող շահագործող դասակարգերի բացառականությունը. փոխադարձ անվստահություն մշակող և

ազգայնական կրքեր բորբոքող շահագործման բացառականությունը. բանվոր դասակարգի իշխանության գլուխ լինելը, մի դասակարգ, վորը հանդիսանում է ամեն տեսակ ստրկացման թշնամի և ինտերնացիոնալիզմի գաղափարների հավատարիմ կրող. ժողովուրդների փոխադարձ ոգնության իրական կենսագործումը տնտեսական ու հասարակական կյանքի բոլոր ասպարեզներում. վերջապես, ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների ազգային կուլտուրայի ծաղկումը՝ ազգային ըստ ձևի և սոցիալիստական ըստ բովանդակության, — այս բոլորը և սրանց նման գործոնները հասցրին այն բանին, վոր արմատապես փոխվեց ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների կերպարանը, անհայտացավ նրանց միջից փոխադարձ անվստահության զգացմունքը, զարգացավ նրանց մեջ փոխադարձ բարեկամության զգացմունքը և այդպիսով կարգավորվեց ժողովուրդների իսկական յեղբայրական համագործակցությունը միասնական միութենական պետության սխտեմում:

Իբրև արդյունք մենք ունենք այժմ միանգամայն կազմավորված և բոլոր փորձություններին դիմացած բազմազգ սոցիալիստական պետություն, վորի ամբողջյանը կարող էր նախանձել ամեն մի ազգային պետություն աշխարհի ամեն մի մասում: (Բռն ծափահարություններ):

Սրանք են այն փոփոխությունները, վորոնք տեղի յեն ունեցել ԽՍՀՄ-ում անցած ժամանակաշրջանում, ազգային փոխհարաբերությունների ասպարեզում:

Այս է 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջանում ԽՍՀՄ-ի տնտեսական ու հասարակական-քաղաքական կյանքում տեղի ունեցած փոփոխությունների ընդհանուր հանրագումարը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ արտացոլում են ստացել ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխությունները նոր Սահմանադրության նախագծում:

Այլ կերպ ասած՝ վերոհիշյալ են այս Համագումարի քննությունը ներկայացված Սահմանադրության նախագծի հիմնական առանձնահատկությունները:

Սահմանադրական Հանձնաժողովին հանձնարարված էր փոփոխություններ մտցնել 1924 թվականի Սահմանադրության տեքստում: Վորպես Սահմանադրական Հանձնաժողովի աշխատանքի արդյունք ստացվեց Սահմանադրության նոր տեքստ, ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը: Սահմանադրական Հանձնաժողովը, նոր Սահմանադրության նախագիծը կազմելիս, յեղակետ է ունեցել այն, վոր սահմանադրությունը չպետք է չփոխվի ծրագրի հետ: Այդ նշանակում է, վոր ծրագրի ու սահմանադրության միջև եղանակապես տարբերություն կա: Մինչդեռ ծրագիրը խոսում է այն բանի մասին, ինչ վոր դեռ չկա և ինչ վոր դեռ պետք է ձեռք բերվի ու նվաճվի ապագայում, սահմանադրությունն, ընդհանրապես, պետք է խոսի այն բանի մասին, ինչ վոր արդեն կա, ինչ արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված է այժմ, ներկայումս:

Ծրագիրը վերաբերում է գլխավորապես ապագային, սահմանադրությունը՝ ներկային:

Յերկու որինակ՝ լուսաբանություն համար:

Մեր խորհրդային հասարակությունը հասավ այն բանին, վոր նա արդեն հիմնականում իրականացրեց սոցիալիզմը, ստեղծեց սոցիալիստական հասարակակարգ, այսինքն՝ իրականացրեց այն, ինչ վոր մարքսիստները մոտ այլ կերպ կոչվում է կոմունիզմի առաջին կամ ստորին փուլը: Նշանակում է՝ մեզ մոտ արդեն հիմնականում իրականացված է կոմունիզմի առաջին փուլը՝ սոցիալիզմը: (Յերկարատև ծափահարություններ): Կոմունիզմի այդ փուլի հիմնական սկզբունքն է, ինչպես հայտնի յե, հետևյալ ֆորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա աշխատանքի»: Արդյոք մեր Սահմանադրությունը պե՞տք է արտացոլի այդ փաստը, սոցիալիզմի նվաճման փաստը: Նա պե՞տք է արդյոք հիմնվի այդ նվաճման վրա: Անպայման պետք է հիմնվի: Պետք է, վորովհետև սոցիալիզմը ԽՍՀՄ-ի համար այն է, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերվել և նվաճվել:

Բայց խորհրդային հասարակությունը դեռ չի հասել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը, վորտեղ տիրապետող սկզբունքն է լինելու հետևյալ ֆորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա պահանջմունքների», թեպետ և նա իր առջև նպատակ է դրել հասնել ապագայում կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը: Կարո՞ղ է արդյոք մեր Սահմանադրությունը հիմնվել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի վրա, վորը դեռ չկա և վորը դեռ պետք է նվաճվի: Ա՛յո՛չ, չի կարող, վորովհետև կոմունիզմի բարձրագույն

փուլը ԽՍՀՄ-ի համար այն է, ինչ վոր դեռ չի իրականացված և ինչ վոր պետք է իրականացվի ապագայում: Չի կարող, յեթե նա չի ուզում ապագա նվաճումների ծրագրի կամ ղեկավարացիայի վերածվել:

Սրանք են մեր Սահմանադրության չըջանակաները ավյալ պատմական մոմենտում:

Այդպիսով, նոր Սահմանադրության նախագիծը ներկայացնում է անցած ուղու արդյունքը, արդեն ձեռք բերված նվաճումների արդյունքը: Հետևաբար, նա հանդիսանում է գրանցումն ու որենսդրական ամրապնդումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված իրականում: (Բուռն ծափահարություններ):

Այս է ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի առաջին առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական յերկիրների սահմանադրությունները սովորաբար յեղնում են կապիտալիստական հասարակարգի անսասան լինելու համոզմունքից: Այդ սահմանադրությունների գլխավոր հիմքն են կազմում կապիտալիզմի սկզբունքները, նրա գլխավոր հիմունքները—հողի, անտառների, Փարբիկաների, գործարանների և արտադրության այլ գործիքների ու միջոցների մասնավոր սեփականությունը. մարդու շահագործումը մարդու կողմից և շահագործողների ու շահագործվողների առկայությունը. աշխատավոր մեծամասնության ապահովված չլինելը հասարակության մեկ բևեռում և չաշխատող, բայց ապահովված փոքրամասնության ճոխությունը մյուս բևեռում և այլն և այլն: Նրանք հենվում են կապիտալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նրանք արտացոլում են այս ամենը, նրանք որենսդրական կարգով ամրապնդում են այս բոլորը:

Ի տարբերություն գրանցից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը յեղնում է կապիտալիստական կարգերի վերացման փաստից, ԽՍՀՄ-ում սոցիալիստական կարգերի հաղթության փաստից: ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի գլխավոր հիմքը կազմում են սոցիալիզմի սկզբունքները, սրա գլխավոր հիմունքները, վորոնք արդեն նվաճված և իրականացված են—հողի, անտառների, Փարբիկաների, գործարանների և արտադրության այլ գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը. շահագործման ու շահագործող դասակարգերի վերացումը. մեծամասնության աղքատության և փոքրամասնության ճոխության վերացումը. գործազրկության վերացումը. աշխատանքը՝ վորպես յուրաքանչյուր աշխատունակ քաղաքացու պարտականություն և պատվի պարտք՝ «ով չի աշխատում, նա չի ուտում» Փորժուլայի համաձայն: Աշխատանքի իրավունքը, այսինքն՝ ապահովված աշխատանք ստանալու վերաբերյալ յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքը, հանգստի իրավունքը, կրթության իրավունքը և այլն և այլն: Նոր Սահմանադրության նախագիծը հենվում է սոցիալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նա արտացոլում է այդ հիմունքները, նա որենսդրական կարգով ամրապնդում է գրանք:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի յերկրորդ առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրությունները լուելյայն յեղնում են այն նախադրյալից, վոր հասարակությունը բաղկացած է հակամարտ դասակարգերից, հարստության տեր դասակարգերից և հարստություն չունեցող դասակարգերից, վոր ինչ կուսակցություն ելի յանություն գլուխն անցնի, հասարակու-

թյան պետական ղեկավարութիւնը (գլխատնօրէն) պետք է պատկանի բուրժուազիային, վոր սահմանադրութիւնը հարկավոր է ունենոր դասակարգերին հաճելի ու ձեռնտու հասարակական կարգերն ամրապնդելու համար:

Ի տարբերութիւն բուրժուական սահմանադրութիւններից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը յենում է այն բանից, վոր հասարակության մեջ այլևս հակամարտ դասակարգեր չկան, վոր հասարակութիւնը բաղկացած է յերկու միմյանց բարեկամ դասակարգերից՝ բանվորներից ու գյուղացիներից, վոր իշխանության գլուխ են կանգնած հենց այդ աշխատավորական դասակարգերը, վոր հասարակության պետական ղեկավարութիւնը (գլխատնօրէն) պատկանում է բանվոր դասակարգին՝ վորպէս հասարակության առաջավոր դասակարգի, վոր Սահմանադրութիւնը հարկավոր է նրա համար, վորպէսզի ամրապնդենք աշխատավորությանը ցանկալի և ձեռնտու հասարակական կարգերը:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի յերրորդ առանձնահատկութիւնը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրութիւնները լռելյայն յենում են այն նախադրյալից, վոր ազգերը և ռասաները չեն կարող իրավահավասար լինել, վոր կան լիիրավ ազգեր և վոչ-լիիրավ ազգեր, վոր, բացի դրանից, գոյութիւն ունի ազգերի կամ ռասաների նաև յերրորդ կատեգորիա, Խորինակ՝ գաղութներում, վորոնք ունեն ե՛լ ավելի պակաս իրավունքներ, քան վոչ-լիիրավ ազգերը: Այս նշանակում է, վոր այդ բոլոր սահմանադրութիւններն իրենց հիմքում նացիոնալիստական են, այսինքն տիրապետող ազգերի սահմանադրութիւններ են:

Ի տարբերութիւն այդ սահմանադրութիւններից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը, ընդհակառակը, խորապէս ինտերնացիոնալ է: Նա յենում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ռասաներն իրավահավասար են: Նա յենում է այն բանից, վոր տարբերութիւնը մորթի գույնի կամ լեզվի, կուլտուրական մակարդակի կամ պետական զարգացման մակարդակի միջև, ինչպէս նաև վորևէ այլ տարբերութիւն ազգերի և ռասաների միջև—չի կարող հիմք ծառայել այն բանի համար, վորպէսզի արդարացի ազգային անիրավահավասարութիւնը: Նա յենում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ռասաները, անկախ նրանց անցյալ և ներկա դրութիւնից, անկախ նրանց ուժից ու թուլութիւնից,— պետք է ոգտվեն միատեսակ իրավունքներով հասարակության տնտեսական, հասարակական, պետական ու կուլտուրական կյանքի բոլոր վորտներում:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի չորրորդ առանձնահատկութիւնը:

Նոր Սահմանադրության նախագծի հինգերորդ առանձնահատկութիւնը նրա հետեւողական և մինչև վերջը պահպանված դեմոկրատիզմն է: Դեմոկրատիզմի տեսակետից բուրժուական սահմանադրութիւնները կարելի չէ յերկու խմբի բաժանել. սահմանադրութիւնների մի խումբն ուղղակի ժխտում է կամ փաստորեն վոչնչի յէ վերածում քաղաքացիների իրավունքների հավասարութիւնը և դեմոկրատական ազատութիւնները: Սահմանադրութիւնների մյուս խումբը սիրով ընդունում է և մինչև անգամ ցուցադրում է դեմոկրատական սկզբունքները, բայց միաժամանակ այնպիսի վերապահումներ ու սահմանափակումներ են անում, վոր դեմոկրատական իրավունքներն ու ազատու-

Թյունները բոլորովին խեղաթյուրված են դուրս գալիս: Նրանք խոսում են հավասար ընտրական իրավունքների մասին բոլոր քաղաքացիների համար, բայց տեղնուտեղը սահմանափակում են դրանք նստակեցությամբ և կրթական ու նույնիսկ գույքային ցենզով: Նրանք խոսում են քաղաքացիների հավասար իրավունքների մասին, բայց տեղնուտեղը վերապահություն են անում, վոր այդ չի վերաբերում կանանց կամ նրանց վերաբերում է մասամբ: Յեւ այլն և ալլն:

ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի առանձնահատկությունն այն է, վոր նա ազատ է այդպիսի վերապահումներից ու սահմանափակումներից: Նրա համար գոյություն չունեն ակտիվ կամ պասսիվ քաղաքացիներ, նրա համար բոլոր քաղաքացիներն ակտիվ են: Նա տարբերություն չի ընդունում տղամարդկանց ու կանանց, «նստակյացների» ու «վոչ-նստակյացների», ունեւորների ու չունեւորների, կրթվածների ու վոչ-կրթվածների իրավունքների միջև: Նրա համար բոլոր քաղաքացիներն իրենց իրավունքներով հավասար են: Վո՛չ թե գույքային դրությունը, վո՛չ թե ազգային ծագումը, վո՛չ թե սեռը, վո՛չ թե պաշտոնական դրությունը, այլ յուրաքանչյուր քաղաքացու անձնական ընդունակություններն ու անձնական աշխատանքն են վորոշում նրա դրությունը հասարակության մեջ:

Վերջապես, նոր Սահմանադրության նախագծի մի առանձնահատկություն ևս: Բուրժուական սահմանադրությունները սովորաբար սահմանափակվում են քաղաքացիների ձևական իրավունքների Փիքսացիայով, չհոգալով այդ իրավունքների կենսագործման պայմանների մասին, նրանց կենսագործման հնարավորության մասին, նրանց կենսագործման միջոցների մասին: Խո-

սում են քաղաքացիների հավասարության մասին, բայց մոռանում են, վոր չի կարող իսկական հավասարություն լինել տիրոջ ու բանվորի միջև, կալվածատիրոջ ու գյուղացու միջև, յեթե առաջիններն ունեն հարստություն և քաղաքական կշիռ հասարակության մեջ, իսկ յերկրորդները զրկված են թե՛ մեկից և թե՛ մյուսից, յեթե առաջինները շահագործողներ են, իսկ յերկրորդները՝ շահագործվողներ: Կամ դարձյալ. խոսում են Կոստի, Ժողովների և մամուլի ազատության մասին, բայց մոռանում են, վոր այդ բոլոր ազատությունները կարող են բանվոր դասակարգի համար դատարի հնչյունի վերածվել, յեթե նա զրկված է իբրամադրության տակ Ժողովների համար հարմար չենքեր, լավ տպարաններ, տպագրական թղթի բավականաչափ քանակություն և այլն ունենալու հնարավորությունից:

Նոր Սահմանադրության նախագծի առանձնահատկությունն այն է, վոր նա չի սահմանափակվում քաղաքացիների ձևական իրավունքների Փիքսացիայով, այլ ծանրության կենտրոնը փոխադրում է այդ իրավունքներն ապահովելու հարցի վրա, այդ իրավունքներն իրականացնելու միջոցների վրա: Նա վո՛չ թե սոսկ հռչակում է քաղաքացիների իրավունքների հավասարությունը, այլև ապահովում է այն՝ որենսդրական կարգով հաստատելով շահագործման ռեժիմի վերացման փաստը, քաղաքացիների ամեն մի շահագործումից ազատագրվելու փաստը: Նա վո՛չ թե սոսկ հռչակում է աշխատանքի իրավունք, այլև ապահովում է այն՝ որենսդրական կարգով հաստատելով ճգնաժամերի բացակայության փաստը խորհրդային հասարակության մեջ, գործազրկության վոչնչացման փաստը: Նա վո՛չ թե սոսկ հռչակում է ղեմավարտական ազա-

տություններ, այլև դրանք որենադրական կարգով ապահովում ե նյութական վորոշ միջոցներով: Ուստի հասկանալի յե, վոր նոր Սահմանադրության նախագծի դեմոկրատիզմը վո՛չ թե «սովորական» և «հանրաձանաչ» դեմոկրատիզմ ե ընդհանրապես, այլ սոցիալիստական դեմոկրատիզմ:

Սրանք են ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի հիմնական առանձնահատկությունները:

Այսպես են արտացոլված նոր Սահմանադրության նախագծում ԽՍՀՄ-ի տնտեսական ու հասարակական-քաղաքական կյանքում տեղի ունեցած այն տեղաշարժերն ու փոփոխությունները, վորոնք իրականացվեցին 1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջանում:

IV

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ԲՈՒԹՈՒԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սի քանի խոսք Սահմանադրության նախագծի բուրժուական քննադատության մասին:

Այն հարցը, թե ի՞նչպես ե վերաբերվում ոտաբերկրյա բուրժուական մամուլը Սահմանադրության նախագծին, անվիճելիորեն վորոշ հետաքրքրություն ե ներկայացնում: Քանի վոր ոտաբերկրյա մամուլն արտացոլում ե բուրժուական յերկիրների բնակչության զանազան խավերի հասարակական կարծիքը, մենք չենք կարող անցնել այն քննադատության կողքով, վոր ծավալեց այդ մամուլը Սահմանադրության նախագծի դեմ:

Սահմանադրության նախագծի նկատմամբ ոտաբերկրյա մամուլի ցույց տված վերաբերմունքի առաջին նշաններն արտահայտվեցին վորոշ տենդենցով — լռության մատնել Սահմանադրության նախագիծը: Տվյալ դեպքում յես նկատի ունեմ ամենառեակցիոն, ֆաշիստական մամուլը: Քննադատների այդ խումբն ամենից լավ համարեց պարզապես լռության մատնել Սահմանադրության նախագիծը, գործը պատկերացնել այնպես, թե կարծես նախագիծ չի յեղել և ընդհանրապես այն չկա բնության մեջ: Կարող են ասել, թե լռության մատնելը քննադատություն չե: Բայց դա ճիշտ

չէ: Լուության մատենելու մեթոդը, վորպէս անտեսելու հատուկ յեղանակ, նույնպէս քննադատության մի ձև է, ճիշտ է՝ հիմար ու ծիծաղելի, բայց և այնպէս քննադատության ձև: (Ընդհանուր ծիծաղ: Մափափարություններ): Սակայն լուության մատենելու նրանց մեթոդից բան դուրս չեկավ: Վերջիվերջո նրանք հարկադրված յեղան բանալ փակիչը և աշխարհին հաղորդել, թէ, վորքան ել այդ ցավալի լինի, այնուամենայնիվ ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության նախագիծը գոյութիւն ունի, և վո՛չ միայն գոյութիւն ունի, այլև սկսում է վնասակար ազդեցութիւն գործել մտքերի վրա: Այլ կերպ չեր ել կարող լինել, վորովհետեւ աշխարհիս յերեսին այնուամենայնիվ կամի ինչ-վոր հասարակական կարծիք, ընթերցողներ, կենդանի մարդիկ, վորոնք ուղում են ճշմարտութիւնն իմանալ փաստերի մասին և վոչ մի հնարավորութիւն չկա յերկար ժամանակ խաբեբայության մամլիկի տակ պահել նրանց: Խաբեբայությամբ հեռու չես գնա...

Քննադատների յերկրորդ խումբն ընդունում է, վոր Սահմանադրության նախագիծն իրոք գոյութիւն ունի բնության մեջ, բայց նա գտնում է, վոր նախագիծը մեծ հետաքրքրութիւն չի ներկայացնում, վորովհետեւ նա ըստ եյության վո՛չ թէ սահմանադրության նախագիծ է, այլ դատարկ թղթի կտոր, դատարկ խոստում, վորը նպատակ ունի վորոշ մանյովր անել և մարդկանց խաբել: Ըստվորում նրանք ավելացնում են, վոր ԽՍՀ Միութիւնն ավելի լավ նախագիծ չէր ել կարող տալ, վորովհետեւ ԽՍՀՄ-ն ինքը վո՛չ թէ պետութիւն է, այլ ընդամենն աշխարհագրական հասկացողութիւն (ընդհանուր ծիծաղ), իսկ քանի վոր նա պետութիւն չի հանդիսանում, ապա նրա սահմանադրութիւնն ել չի կարող իսկական սահմանադրութիւն լինել: Քննա-

դատների այս խմբի տիպիկ ներկայացուցիչ է հանդիսանում, վորքան ել այդ տարրինակ լինի, գերմանական ոֆիցիրոգ «Դոյչե Դիպլոմատիշ-Պոլիտիշե Կորրեսպոնդենցը»: Այդ ժուռնալն ուղղակի ասում է, թէ ԽՍՀ Միութիւն Սահմանադրության նախագիծը դատարկ խոստում է, խաբեյութիւն, «պոտյովինյան գյուղ»: Նա առանց տատանվելու հայտարարում է, վոր ԽՍՀ Միութիւնը պետութիւն չի հանդիսանում, վոր ԽՍՀ Միութիւնը «ներկայացնում է վոչ այլ ինչ, բայց յերթե ճշգրիտ կերպով վորոշվող աշխարհագրական հասկացողութիւն» (ընդհանուր ծիծաղ), վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրութիւնը, այդ պատճառով, չի կարող իսկական սահմանադրութիւն ճանաչվել:

Ի՞նչ կարելի յի ասել այդպիսի, թող ներվի ասել, քննադատների մասին:

Իր հեքիաթ-պատմվածքներից մեկի մեջ ռուսական մեծ դրող Շչեդրինը տալիս է շատ սահմանափակ ու բթամիտ, բայց չափազանց ինքնավստահ և տաքարյուն բյորոկրատ սամոդուր մարդու տիպը: Այն բանից հետո, յերբ այդ բյորոկրատն իրեն «վստահացած» մարդում «կարգ ու անդորրութիւն» հաստատեց, բնաջինջ անելով հազարավոր բնակիչների և հրկիզելով տասնյակ քաղաքներ, նա նայեց իր շուրջը և հորիզոնի վրա նկատեց Ամերիկան, մի յերկիր, վորն, իհարկէ, քիչ է հայտնի, վորտեղ, բանից դուրս է դալիս, վոր կան ժողովրդին չփոթեցնող ինչ-վոր աղատութիւններ և վորտեղ պետութիւնն ուրիշ մեթոդներով են կառավարում: Բյորոկրատը նկատեց Ամերիկան և վրդովվեց. այդ ի՞նչ յերկիր է, վորտեղից լույս ընկավ այն, այդ ի՞նչ հիման վրա յի, վոր գոյութիւն ունի այն: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափափարություններ): Իհարկէ, այդ յերկիրը պատահաբար հայտնագործել է յին մի քանի

դար առաջ, բայց մի՞թե չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտն անգամ չմնա: (Ընդհանուր ծիծաղ): Յեւ այս ասելով՝ մակագրեց. «Նորից ծածկել Ամերիկան»: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Ինձ թվում է, վոր «Դոյզե Դիպլոմատիշ-Պոլիտիշե Կորրեսպոնդենցի» պարոնները, ինչպես ջրի յերկու կաթիլ, նման են Շչեգրինի բյուրոկրատին: (Ընդհանուր ծիծաղ, հավանության ծափահարություններ): ԽՍՀ Միությունը վաղուց է այդ պարոնների աչքի փուշը դարձել: 19 տարի կանգնած է ԽՍՀՄ-ն իբրև մի փառոս, ազատագրության շնչով վարակելով ամբողջ աշխարհի բանվոր դասակարգին և կատաղություն առաջացնելով բանվոր դասակարգի թշնամիների մեջ: Յեւ նա, այդ ԽՍՀՄ-ն, բանից դուրս է գալիս, վո՛չ միայն պարզապես գոյություն ունի, այլ նույնիսկ աճում է, և վո՛չ միայն աճում է, այլ նույնիսկ բարգավաճում է, և վո՛չ միայն բարգավաճում է, այլ նույնիսկ հորինում է նոր Սահմանադրության նախագիծ, մի նախագիծ, վորը մտքեր է գրգռում, նոր հույսեր է ներշնչում ճնշված դասակարգերին: (Ծափահարություններ): Սրանից հետո ել ի՞նչպես չվրդովվեն գերմանական ուֆիցիոզի պարոնները: Այդ ի՞նչ յերկիր է, վայնասուն են բարձրացնում նրանք, այդ ի՞նչ հիման վրա յե, վոր գոյություն ունի այն (ընդհանուր ծիծաղ), և յեթե այն հայտնագործել են 1917 թվի հոկտեմբերին, ապա ինչո՞ւ չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտն անգամ չմնա: Յեւ այս ասելով վորոշեցին—նորից ծածկել ԽՍՀՄ-ն, հայտարարել իլուր ամենքի, վոր ԽՍՀՄ-ն, վորպես պետություն, գոյություն չունի, վոր ԽՍՀՄ-ն վոչ այլ ինչ է, յեթե վոչ հասարակ աշխարհագրական հասկացողություն: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Մակագրություն անելով, վորպեսզի նորից ծածկվի Ամերիկան, չչեղրինյան բյուրոկրատը, չնայելով իր ամբողջ բթամտությանը, այնուամենայնիվ գտավ իր մեջ իրականությունն ըմբռնելու տարրեր, տեղնուտեղն ասելով ինքն իրեն. «Բայց, կարծես թե, սույն այս բանն ինձնից չի կախված»: (Ուրախ ծիծաղի պոռկում և բուռն ծափահարություններ): Յես չգիտեմ, գերմանական ուֆիցիոզի պարոնների խելքը կըհասնի՞ արդյոք գլխի ընկնելու, վոր թղթի վրա այս կամ այն պետությունը «ծածկել» նրանք, իհարկե, կարող են, բայց, յեթե լրջորեն խոսենք, ապա «սույն այս բանը նրանից չի կախված»... (Ուրախ ծիծաղի պոռկում, բուռն ծափահարություններ):

Ինչ վերաբերում է այն բանին, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունն իբր թե հանդիսանում է դատարկ խոստում, «պոտյոմկինյան գյուղ» և այլն, ապա յես կուզեյի վկայակոչել մի շարք հաստատված փաստեր, վորոնք իրենք են խոսում իրենց մասին:

1917 թվին ԽՍՀՄ-ի Ժողովուրդները տապալեցին բուրժուազիային և հաստատեցին պրոլետարիատի դիկտատուրա, հաստատեցին Խորհրդային իշխանություն: Սա փաստ է և վոչ թե խոստում:

Ապա, Խորհրդային իշխանությունը վերացրեց կալվածատերերի դասակարգը և նախկին կալվածատիրական, պետական ու վանքապատկան ավելի քան 150 միլիոն հեկտար հող հանձնեց գյուղացիներին, և այս—բացի այն հողերից, վոր առաջներումն էլ գյուղացիների ձեռքումն էին գտնվում: Սա փաստ է և վոչ թե խոստում:

Ապա, Խորհրդային իշխանությունն եքսպրոպրիացիայի յենթարկեց կապիտալիստների դասակարգը, խլեց նրանցից բանկերը, գործարանները, յերկաթու-

դիները և արտադրութեան այլ գործիքներն ու միջոցները, դրանք սոցիալիստական սեփականութիւնն հայտարարեց և այդ ձեռնարկութիւնների գլուխ կանգնեցրեց բանվոր դասակարգի, լավագույն մարդկանց: Սա փաստ է և վոչ թե խոստում: (Յերկարատև ծափահարութիւններ):

Ապա, նոր սոցիալիստական հիմունքների վրա, նոր տեխնիկական բազայով կազմակերպելով արդյունաբերութիւնն ու գյուղատնտեսութիւնը՝ Խորհրդային իշխանութիւնը հասավ այն բանին, վոր ներկայումս ԽՍՀՄ-ի հողագործութիւնը մեկ և կես անգամ ավելի արտադրանք է տալիս, քան նախապատերազմյան ժամանակ, ինդուստրիան տալիս է յոթն անգամ ավելի արտադրանք, քան նախապատերազմյան ժամանակ, իսկ ժողովրդական յեկամուտն աճել է չորս անգամ՝ համեմատած նախապատերազմյան ժամանակի հետ: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թե խոստումներ: (Յերկարատև ծափահարութիւններ):

Ապա, Խորհրդային իշխանութիւնը վոչնչացրեց գործազրկութիւնը, կիրառեց կյանքում աշխատանքի իրաւունքը, հանգստի իրաւունքը, կրթութեան իրաւունքը, բանվորների, գյուղացիների և ինտելիգենցիայի համար ապահովեց լավագույն նյութական և կուլտուրական պայմաններ, ապահովեց ընդհանուր, ուղղակի և հավասար ընտրական իրաւունքի կենսադործումը՝ քաղաքացիների զաւտնի քվեարկութեան պայմաններում: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թե խոստումներ: (Յերկարատև ծափահարութիւններ):

Վերջապես, ԽՍՀՄ-ն տվեց նոր Սահմանադրութեան նախագիծ, վորը վոչ թե խոստում է, այլ այդ հանրաժանութեան փաստերի գրանցում և որենսդրական ամրապնդում, գրանցումն ու որենսդրական ամրապնդում:

դումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված:

Հարց է ծագում. այս բոլորից հետո ինչի յե հանգում գերմանական ոֆիցիոզի պարոնների շաղակրատութիւնը «պոստյոմկինյան գյուղերի» մասին, յեթե վոչ այն բանին, վոր նրանք նպատակ են դրել թագցնելու ժողովրդից ճշմարտութիւնը ԽՍՀՄ-ի մասին, մոլորեցնելու ժողովրդին, խաբելու նրան:

Սրանք են փաստերը: Իսկ փաստերը, ինչպես ասում են, համառ բան են: Գերմանական ոֆիցիոզի պարոնները կարող են ասել՝ ավելի՛ վատ փաստերի համար: (Ընդհանուր ծիծաղ): Բայց այն ժամանակ նրանց կարելի յե պատասխանել ողոսական հայտնի ոտացվածքի այս խոսքերով— «հիմարների համար որենք չկա»: (Ուրախ ծիծաղ, յերկարատև ծափահարութիւններ):

Քննադատների յերբորդ խումբը հակառակ չե ընդունելու Սահմանադրութեան նախագծի վորոշ արժանիքները, նա դրական յերևույթ է համարում այդ նախագիծը, բայց այդ խումբը՝ արի ու տես, վոր շատ է կասկածում, թե կարելի կլինի՞ արդյոք այդ Սահմանադրութեան մի շարք դրույթները կենսագործել, վորովհետև նա համոզված է, վոր այդ դրույթներն ընդհանրապես անիրագործելի յեն և պետք է մնան թղթի վրա: Դրանք, մեղմ ասած, սկեպտիկներ են: Դրանք, այդ սկեպտիկները, գոյութիւն ունեն բոլոր յերկրներում:

Պետք է ասել, վոր մենք դրանց առաջին անգամը չե, վոր հանդիպում ենք: Յերբ բուլղիկները 1917 թ. վերցնում էին իշխանութիւնը, սկեպտիկներն ասում էին. բուլղիկները, թերևս, վատ մարդիկ չեն, բայց իշխանութեան գործը նրանց մոտ առաջ չի գնա, նրանք

կտապալվեն: Սակայն, իրականում դուրս յեկավ, վոր տապալվեցին վո՛չ թե բոլշևիկները, այլ սկեպտիկները:

Քաղաքացիական պատերազմի և ոտարերկրյա ինտերվենցիայի ժամանակ սկեպտիկների այդ խումբն ասում եր. Խորհրդային իշխանությունն, իհարկե, վատ բան չե, բայց Դենիկինը Կոլչակի հետ մեկտեղ, պլյուս ոտարերկրացիները, թերևս, կհաղթահարեն նրան: Սակայն, իրականում դուրս յեկավ, վոր սկեպտիկներն այստեղ ել սխալվեցին իրենց հաշիվներում:

Յերբ Խորհրդային իշխանությունը հրապարակեց առաջին հնգամյա պլանը, սկեպտիկները նորից ասպարեզ յեկան, ասելով. հնգամյակը, իհարկե, լավ բան է, բայց նա հազիվ թե իրագործելի լինի. պետք է յենթադրել, վոր բոլշևիկների մոտ հնգամյակի գործը գլուխ չի գա: Սակայն, փաստերը ցույց տվին, վոր սկեպտիկների բախտը նորից չբանեց—հնգամյա պլանն իրագործվեց չորս տարում:

Նույն բանը պետք է ասել նոր Սահմանադրության նախագծի և սկեպտիկների կողմից այդ Սահմանադրության քննադատության մասին: Բավական եր հրապարակել նախագիծը, վորպեսզի քննադատների այդ խումբը նորից բեմ դուրս գար իր տաղտկալի սկեպսիսով, Սահմանադրության մի քանի դրույթների իրագործելիության վերաբերյալ իր կասկածներով: Վոչ մի հիմք չկա կասկածելու այն մասին, վոր սկեպտիկները կտապալվեն նաև տվյալ դեպքում, կտասուալվեն այժմ նույնպես, ինչպես քանիցս տապալվել են անցյալում:

Քննադատների չորրորդ խումբը, գրոհելով նոր Սահմանադրության նախագծի վրա, բնութագրում է այն վորպես «տեղաշարժ դեպի աջ», վորպես «հրա-

ժարումն պրոլետարիատի դիկտատուրայից», վորպես «բոլշևիկյան ռեժիմի վերացում»: «Բոլշևիկները դեպի աջ ճռվեցին, այդ փաստ ե»,— ասում են նրանք զանազան ձայներով: Այդ տեսակետից առանձնապես ջանք են գործ դնում մի քանի լեհական և մասամբ ամերիկյան թերթեր:

Ի՞նչ կարելի յե ասել այդ, թող ներվի ասել, քննադատների մասին:

Յեթե բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի բազայի ընդարձակումը և դիկտատուրայի վերածումը հասարակության պետական ղեկավարման ավելի ճկուն, հետևաբար՝ ավելի հզոր սիստեմի՝ մեկնաբանվում է նրանց կողմից վոչ վորպես բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի ուժեղացում, այլ վորպես նրա թուլացում կամ նույնիսկ վորպես հրաժարումն դրանից, ապա թուլատրելի յե հարցնել. իսկ ընդհանրապես գիտե՞ն արդյոք այդ պարոնները, թե ինչ բան է բանվոր դասակարգի դիկտատուրան:

Յեթե սոցիալիզմի հաղթության որենսդրական ամրապնդումը, ինդուստրացման, կոլեկտիվացման ու դեմոկրատացման հաջողությունների որենսդրական ամրապնդումը նրանց մոտ կոչվում է «տեղաշարժ դեպի աջ», ապա թուլատրելի յե հարցնել. իսկ ընդհանրապես գիտե՞ն արդյոք այդ պարոնները, թե ինչ չով է տարբերվում ձախն աջից: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարություններ):

Տարակույս չի կարող լինել, վոր այդ պարոնները վերջնականապես խճճվել են Սահմանադրության նախագծի իրենց քննադատության մեջ և խճճվելով՝ չփոթել են աջը ձախի հետ:

Այդ առթիվ չի կարելի չհիշել ճորտ տնային «աղջիկ» Պելագեյային—Գոգոլի «Մեռյալ հոգիներից»:

Նա, ինչպես պատմում է Գոգոլը, հանձն առավ մի անգամ ճանապարհ ցույց տալ Ձիչիկովի կառապան Սելիֆանին, բայց չկարողանալով տարբերել ճանապարհի աջ կողմը նրա ձախ կողմից, չփոխվեց և անհարմար դրուժյան մեջ ընկավ: Պետք է ընդունել, վոր մեր քննադատները լեհական թերթերից, չնայած նրանց ամբողջ ամբիցիային, այնուամենայնիվ հեռու չեն գնացել «Մեռյալ հոգիներին» ճորտ տնային «աղջիկ» Պելագեյայի հասկացողության մակարդակից: (Ծափահարություններ): Յեթե կհիշեք, կառապան Սելիֆանը հարկավոր համարեց չչարել Պելագեյային՝ աջը ձախի հետ չփոխելու համար, ասելով նրան. «Եյ, դու, սևատուրիկ... չգիտես, թե վորտեղ է աջը, վորտեղ՝ ձախը»: Յես կարծում եմ, վոր հարկավոր եր հենց այդպես էլ չչարել մեր ձախողակ քննադատներին, ասելով նրանց. Եյ, դուք, վա՛յ-քննադատներ... չգիտեք, թե վորտեղ է աջը, վորտեղ՝ ձախը: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Վերջապես, քննադատների մի խումբ ևս: Յեթե նախորդ խումբը Սահմանադրության նախագիծը մեղադրում է բանվոր դասակարգի դիկտատուրայից հրաժարվելու համար, ապա այս խումբը մեղադրում է նրան, ընդհակառակը, այն բանի համար, վոր նա վոչինչ չի փոխում ԽՍՀՄ-ում գոյություն ունեցող դրուժյան մեջ, վոր նա ձեռք չի տալիս բանվոր դասակարգի դիկտատուրային, թույլ չի տալիս քաղաքական կուսակցությունների ազատություն և ուժի մեջ ե պահում կոմունիստների կուսակցության ներկա ղեկավար գերբը ԽՍՀՄ-ում: Ընդամին քննադատների այդ խումբը գտնում է, վոր ԽՍՀՄ-ում կուսակցությունների ազատության բացակայությունը դեմոկրատիզմի հիմքերի խախտման նշան է:

Յես պետք է խոստովանեմ, վոր նոր Սահմանադրության նախագիծն իրոք ուժի մեջ է պահում բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի ռեժիմը, ինչպես նաև անփոփոխ է թողնում կոմունիստական կուսակցության ներկա ղեկավար գերբը ԽՍՀՄ-ում: (Բուռն ծափահարություններ): Յեթե հարգելի քննադատները դա Սահմանադրության նախագծի թերությունն են համարում, ապա կարելի չե միայն ափսոսալ այդ մասին: Իսկ մենք, բոլլեիկներս, դա համարում ենք Սահմանադրության նախագծի արժանիքը: (Բուռն ծափահարություններ):

Ինչ վերաբերում է տարբեր քաղաքական կուսակցությունների ազատությանը, ապա այստեղ մենք մի քիչ այլ հայացքներ ենք պաշտպանում: Կուսակցությունը դասակարգի մի մասն է, նրա առաջավոր մասը: Մի քանի կուսակցություններ, նշանակում է՝ նաև կուսակցությունների ազատություն, կարող են գոյություն ունենալ միմիայն այնպիսի հասարակության մեջ, վորտեղ կան հակամարտ դասակարգեր, վորոնց շահերը թշնամական են ու անհաշտ, վորտեղ կան, ասենք, կապիտալիստներ ու բանվորներ, կալվածատերեր ու գյուղացիներ, կուլակներ ու չքավորություն և այլն: Բայց ԽՍՀՄ-ում չկան այլևս այնպիսի դասակարգեր, ինչպիսիք են կապիտալիստները, կալվածատերերը, կուլակները և այլն: ԽՍՀՄ-ում կա միայն յերկու դասակարգ՝ բանվորներն ու գյուղացիները, վորոնց շահերը վո՛չ միայն թշնամական չեն, այլ ընդհակառակը—բարեկամական են: Հետևաբար, ԽՍՀՄ-ում հող չկա մի քանի կուսակցությունների գոյության համար, ուրեմն նշանակում է՝ նաև այդ կուսակցությունների ազատության համար: ԽՍՀՄ-ում հող կա միայն մի կուսակցության՝ Կոմու-

նխատական կուսակցութեան համար: ԽՍՀՄ-ում կարող
է գոյութիւն ունենալ միայն մի կուսակցութիւն—
կոմունիստների կուսակցութիւնը, վորը խիզախորեն
և մինչև վերջը պաշտպանում է բանվորների ու գյու-
ղացիների շահերը: Իսկ վոր նա վատ չի պաշտպանում
այդ դասակարգերի շահերը, սրանում հազիվ թէ
վորեն տարակույս լինի: (Բուռն ծափահարութիւն-
ներ):

Խոսում են դեմոկրատիայի մասին: Բայց ի՞նչ բան
է դեմոկրատիան: Դեմոկրատիան կապիտալիստական
յերկիրներում, վորտեղ կան հակամարտ դասակարգեր,
վերջին հաշիւով դեմոկրատիա յե ուժեղների համար,
դեմոկրատիա յե ունեւոր փոքրամասնութեան համար:
Դեմոկրատիան ԽՍՀՄ-ում, ընդհակառակը, դեմոկրա-
տիա յե աշխատավորների համար, այսինքն՝ դեմոկրա-
տիա յե բոլորի համար: Բայց դրանից հետեւում է, վոր
դեմոկրատիզմի հիմքերը խախտւում են վո՛չ թէ ԽՍՀ
Միութեան նոր Սահմանադրութեան նախագծի, այլ
բուրժուական սահմանադրութիւնների կողմից: Ահա
թէ ինչու յես կարծում եմ, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանա-
դրութիւնը միակ մինչև վերջը դեմոկրատական սահ-
մանադրութիւնն է աշխարհում:

Այսպէս է բանը ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրութեան
նախագծի բուրժուական քննադատութեան վերաբեր-
մամբ:

Կ

ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Անցնենք Սահմանադրութեան նախագծի շուրջը յե-
ղած ուղղումների և լրացումների հարցին, վորոնք
մտցւած են քաղաքացիների կողմից նախագծի համա-
ժողովրդական քննարկման ժամանակ:

Սահմանադրութեան նախագծի համաժողովրդական
քննարկումը, ինչպէս հայտնի յե, բավական նշանակա-
լից քանակութեամբ ուղղումներ և լրացումներ տվեց:
Դրանք բոլորը հրապարակւած են խորհրդային մամու-
լում: Նկատի ունենալով ուղղումների մեծ բազմազա-
նութիւնը և նրանց վոչ-միատեսակ արժեքը, հարկ
կլինեմ, իմ կարծիքով, բաժանել դրանք յերեք կատե-
գորիայի:

Առաջին կատեգորիայի ուղղումների տարբերիչ
գիծն այն է, վոր դրանք խոսում են վո՛չ թէ Սահմա-
նադրութեան հարցերի մասին, այլ ապագա որենսդրա-
կան մարմինների ընթացիկ որենսդրական աշխատանքի
հարցերի մասին: Ապահովագրման առանձին հարցեր,
կոլտնտեսային շինարարութեան մի քանի հարցեր, ար-
դյունաբերական շինարարութեան մի քանի հարցեր,
ֆինանսական գործի հարցեր,—սրանք են այդ ուղղում-
ների թեմաները: Ինչպէս յերեւում է, այս ուղղումների
հեղինակները չեն պարզել իրենց համար սահմանա-

դրական հարցերի և ընթացիկ որենսդրության հարցերի միջև յեղած տարբերությունը: Հենց այդ պատճառով ել նրանք ջանք են գործ դնում Սահմանադրության մեջ խցկել, վորքան կարելի յե, շատ որենքներ, գործը տանելով այն ուղղությամբ, վորպեսզի Սահմանադրությունը վերածվի որենքների հավաքածուի նրման մի բանի: Բայց Սահմանադրությունն որենքների հավաքածու չե: Սահմանադրությունը հիմնական որենք ե, և միմիայն հիմնական որենք: Սահմանադրությունը չի բացառում, այլ յենթադրում ե ապագա որենսդրական մարմինների ընթացիկ որենսդրական աշխատանքը: Սահմանադրությունն իրավաբանական հիմք ե տալիս այդպիսի մարմինների ապագա որենսդրական գործունեյության համար: Այս պատճառով այդ տեսակի ուղղումներն ու լրացումները, վորպես Սահմանադրության հետ ուղղակի առնչություն չունեցող, իմ կարծիքով, պետք ե ուղղվեն յերկրի ապագա որենսդրական մարմիններին:

Յերկրորդ կատեգորիային պետք ե վերադրել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք փորձում են Սահմանադրության մեջ պատմական տեղեկանքների տարրեր մտցնել կամ դեկլարացիայի տարրեր այն մասին, ինչի վոր դեռ չի հասել Խորհրդային իշխանությունը և ինչի վոր նա պետք ե հասնի ապագայում: Նշել Սահմանադրության մեջ, թե ինչպիսի դժվարություններ են հաղթահարել յերկարատե տարիների ընթացքում կուսակցությունը, բանվոր դասակարգն ու բոլոր աշխատավորները սոցիալիզմի հաղթության համար մղվող կռվում, մատնանշել Սահմանադրության մեջ խորհրդային շարժման վերջնական նպատակը, այն ե՝ լիակատար կոմունիստական հասարակության կառուցումը, — սրանք են այդ ուղղումների թեմաները,

վորոնք կրկնվում են դանազան վարիացիաներով: Յես կարծում եմ, վոր Սահմանադրության հետ ուղղակի առնչություն չունեցող այդպիսի ուղղումներն ու լրացումները նույնպես պետք ե մի կողմ դրվեն: Սահմանադրությունը գրանցումն և որենսդրական ամրապնդումն ե այն նվաճումների, վորոնք արդեն ձեռք են բերված և ապահովված են: Յեթե մենք չենք ուղում աղավաղել Սահմանադրության այս հիմնական բնույթը, մենք չպետք ե այն լցնենք պատմական տեղեկանքներով անցյալի մասին կամ դեկլարացիաներով ԽՍՀՄ-ի աշխատավորների ապագա նվաճումների մասին: Այդ գործի համար մենք ուրիշ ուղիներ և ուրիշ փաստաթղթեր ունենք:

Վերջապես, յերրորդ կատեգորիային պետք ե վերադրել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք ուղղակի առնչություն ունեն Սահմանադրության նախագծի հետ:

Այս կատեգորիայի ուղղումների նշանակալից մասը խմբադրական բնույթ ունի: Այս պատճառով դրանք կարելի յեր հանձնել ներկա Համագումարի Խմբագրական հանձնաժողովին, վորը, յես կարծում եմ, կստեղծի Համագումարը, հանձնարարելով նրան նոր Սահմանադրության տեքստի վերջնական խմբագրությունը սահմանելը:

Ինչ վերաբերում ե յերրորդ կատեգորիայի մնացած ուղղումներին, ապա դրանք ավելի եյական նշանակություն ունեն, և նրանց մասին, ըստիս, հարկ կլինի մի քանի խոսք ասել այստեղ:

1) Ամենից առաջ Սահմանադրության նախագծի առաջին հոդվածի վերաբերյալ ուղղումների մասին: Կա չորս ուղղում: Վոմանք առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետություն» բառերի փոխա-

րեն ասել՝ «աշխատավորների պետութիւն»։ Ուրիշներն առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետութիւն» բառերին ավելացնել՝ «և աշխատավոր ինտելիգենցիայի»։ Յերրորդներն առաջարկում են «բանվորների և գյուղացիների պետութիւն» բառերի փոխարեն ասել՝ «ԽՍՀՄ-ի տերիտորիայում բնակվող բոլոր ռասաների և ազգութիւնների պետութիւն»։ Զորքորդներն առաջարկում են «գյուղացիների» բառը փոխարինել՝ «կոլտնտեսականների» բառով կամ՝ «սոցիալիստական հողագործութեան աշխատավորների» բառերով։

Հարկ կա՞րդէ յոք ընդունել այս ուղղումները։ Յես կարծում եմ, վոր հարկ չկա։

Ինչի՞ մասին ե խոսում Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը։ Նա խոսում ե խորհրդային հասարակութեան դասակարգային կազմի մասին։ Կարո՞ղ ենք արդէ մենք, մարքսիստներս, զանց առնել Սահմանադրութեան մեջ մեր հասարակութեան դասակարգային կազմի հարցը։ Վո՞չ, չենք կարող։ Խորհրդային հասարակութիւնը բաղկացած ե, ինչպես հայտնի յե, յերկու դասակարգերից, բանվորներից ու գյուղացիներից։ Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը չենց սրա մասին ել խոսում ե։ Հետեաբար, Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը ճիշտ ե արտացոլում մեր հասարակութեան դասակարգային կազմը։ Կարող են հարցնել՝ իսկ աշխատավոր ինտելիգենցիա՞ն։ Ինտելիգենցիան յերբեք դասակարգ չի յեղել և չի կարող լինել, — նա յեղել ե և մնում ե միջնախավ, վոր իր անդամներին հավաքարկում ե հասարակութեան բոլոր դասակարգերից։ Հին ժամանակ ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում եր ազնվականներից, բուրժուազիայից, մասամբ գյուղացիներից և միայն

ամենամանչան չափով բանվորներից։ Մեր խորհրդային ժամանակում ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում ե գլխավորապես բանվորներից ու գյուղացիներից։ Բայց ինչպես ել վոր նա հավաքարկվի և ինչ բնույթ ել վոր կրի, ինտելիգենցիան այնուամենայնիվ միջնախավ ե և վոչ թե դասակարգ։

Զի՞ դիպչում արդէ յոք այս հանգամանքն աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքներին։ Ամենեւին։ Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը խոսում ե վո՞չ թե խորհրդային հասարակութեան տարբեր շերտերի իրավունքների մասին, այլ այդ հասարակութեան դասակարգային կազմի մասին։ Խորհրդային հասարակութեան տարբեր շերտերի իրավունքների մասին, այդ թվում՝ աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքների մասին, խոսվում ե գլխավորապես Սահմանադրութեան նախագծի տասերորդ և տասնմեկերորդ գլուխներում։ Այդ գլուխներից պարզ յերևում ե, վոր բանվորները, գյուղացիները և աշխատավոր ինտելիգենցիան միանգամայն իրավահավասար են յերկրի տնտեսական, քաղաքական, հասարակական և կուլտուրական կյանքի բոլոր վոլորտներում։ Հետեաբար, աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքներին դիպչելու մասին խոսք անգամ չի կարող լինել։

Նույն բանը պետք ե ասել ԽՍՀՄ-ի կազմի մեջ մտնող ազգերի և ռասաների մասին։ Սահմանադրութեան նախագծի յերկրորդ գլխում արդեն ասված ե, վոր ԽՍՀՄ-ն իրավահավասար ազգերի ազատ միութիւն ե։ Արժե՞ արդէ կրկնել այդ ֆորմուլան Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածում, վորը խոսում ե վո՞չ թե խորհրդային հասարակութեան ազգային կազմի, այլ նրա դասակարգային կազմի մասին։ Պարզ ե, վոր չարժե։ Ինչ վերաբերում ե ԽՍՀՄ-ի կազմ

մի մեջ մտնող ազգերի և ռասաների իրավունքներին, ապա դրանց մասին խոսվում է Սահմանադրության նախագծի յերկրորդ, տասերորդ և տասնմեկերորդ գլուխներում: Այդ գլուխներից պարզ յերևում է, վոր **ԽՍՀՄ**-ի ազգերն ու ռասաները միատեսակ իրավունքներ են վայելում յերկրի տնտեսական, քաղաքական, հասարակական ու կուլտուրական կյանքի բոլոր վորտներում: Հետևաբար, խոսք անգամ չի կարող լինել ազգային իրավունքներին դիպչելու մասին:

Նմանապես սխալ կլիներ «գյուղացի» բառը փոխարինել «կոլտնտեսական» բառով, կամ «սոցիալիստական հողագործության աշխատավոր» բառերով: Նախ՝ գյուղացիների մեջ, բացի կոլտնտեսականներից, կան դեռևս մի միլիոնից ավելի վոչ-կոլտնտեսականների տնտեսություններ: Ի՞նչպես վարվել նրանց հետ: Արդյոք այդ ուղղման հեղինակները չե՞ն մտածում հաշվից դուրս գցել նրանց: Այդ խելացի չեր լինի: Յերկրորդ՝ յեթե գյուղացիների մեծամասնությունն սկսել է կոլխոզային տնտեսություն վարել, ապա այդ դեռ չի նշանակում, վոր նա դադարել է գյուղացիություն լինելուց, վոր նա չունի այլևս իր անձնական տնտեսությունը, սեփական բակը և այլն: Յերրորդ՝ այն ժամանակ կարիք կլիներ «բանվոր» բառը նույնպես փոխարինել «սոցիալիստական արդյունաբերության աշխատավոր» բառերով, վորը, սակայն, ուղղման հեղինակները, չգիտես ինչ պատճառով, չեն առաջարկում: Վերջապես, մի՞թե մեզ մոտ արդեն անհետացել են բանվորների դասակարգը և գյուղացիների դասակարգը: Իսկ յեթե նրանք չեն անհետացել, ապա արժե՞, արդյոք, ջնջել բառարանից նրանց համար սահմանված անունները: Ուղղման հեղինակներն, ըստ յերևութին, աչքի առաջ ունեն վո՛չ թե ներկա, այլ ապագա հասարակու-

թյունը, յերբայլևս դասակարգեր չեն լինի և յերբ բանվորներն ու գյուղացիները կվերածվեն միասնական կոմունիստական հասարակության աշխատավորների: Հետևաբար, նրանք բացահայտորեն առաջ են վազում: Բայց Սահմանադրությունը կազմելիս պետք է յեղեն լվո՛չ թե ապագայից, այլ ներկայից, նրանից, ինչ վոր արդեն կա: Սահմանադրությունը չի կարող և չպետք է առաջ վազի:

2) Այնուհետև դալիս է Սահմանադրության նախագծի տասնյոթերորդ հոդվածի վերաբերյալ ուղղումը: Ուղղումն այն է, վոր առաջարկում են Սահմանադրության նախագծից բոլորովին դուրս գցել տասնյոթերորդ հոդվածը, վորը խոսում է Միութենական հանրապետությունների համար **ԽՍՀՄ**-ից ազատորեն դուրս գալու իրավունք պահպանելու մասին: Յես կարծում եմ, վոր այդ առաջարկը ճիշտ չէ, ուստի և չպետք է ընդունվի Համագումարի կողմից: **ԽՍՀՄ**-ն իրավահավասար Միութենական հանրապետությունների ազատական միություն է: Սահմանադրությունից հանել **ԽՍՀՄ**-ից ազատորեն դուրս գալու իրավունքի վերաբերյալ հոդվածը, նշանակում է խախտել այդ Միության կամավոր բնույթը: Կարո՞ղ ենք մենք դիմել այդ քայլին: Յես կարծում եմ, վոր մենք չենք կարող և չպետք է դիմենք այդ քայլին: Ասում են, վոր **ԽՍՀՄ**-ում չկա վոչ մի հանրապետություն, վորը ցանկանար դուրս գալ **ԽՍՀՄ**-ի կազմից, վոր այդ նկատառումով տասնյոթերորդ հոդվածը գործնական նշանակություն չունի: Վոր մեզ մոտ չկա վոչ մի հանրապետություն, վորը ցանկանար դուրս գալ **ԽՍՀՄ**-ի կազմից, այդ, իհարկե, ճիշտ է: Բայց դրանից բնավ չի հետևում, վոր մենք Սահմանադրության մեջ չպետք է Փիքսացիայի յենթարկենք Միութենական հանրապե-

տությունների իրավունքը՝ ազատորեն դուրս գալու
ԽՍՀՄ-ից: ԽՍՀՄ-ում չկա նաև այնպիսի Միութենա-
կան Հանրապետութիւն, վորը ցանկանար ճնշել մի այլ
Միութենական Հանրապետութեան: Բայց դրանից բը-
նավ չի հետևում, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրութիւնից
պետք է դուրս հանվի Միութենական Հանրապետու-
թիւնների իրավունքների հավասարութեան մասին խո-
սող հոդվածը:

3) Ապա առաջարկ կա՝ Սահմանադրութեան նախա-
գծի յերկրորդ գլուխը լրացնել մի նոր հոդվածով, վո-
րի բովանդակութիւնն այն է, թե ավտոնոմ խորհրդա-
յին սոցիալիստական Հանրապետութիւնները, տնտե-
սական և կուլտուրական զարգացման համապատասխան
մակարդակի հասնելիս, կարող են վերափոխվել միու-
թենական խորհրդային սոցիալիստական Հանրապետու-
թիւնների: Կարելի՞ չէ արդյոք ընդունել այդ առա-
ջարկը: Յես կարծում եմ, վոր չպետք է ընդունել այն:
Այն ճիշտ չէ վո՛չ միայն իր բովանդակութեամբ, այլև
իր պատճառաբանութիւններով: Չի կարելի ավտոնոմ
Հանրապետութիւնների փոխադրումը միութենական
Հանրապետութիւնների կարգը՝ պատճառաբանել նրանց
տնտեսական ու կուլտուրական հասունութեամբ, ինչ-
պես նաև չի կարելի այս կամ այն Հանրապետութիւնն
ավտոնոմ Հանրապետութիւնների ցուցակում թողնելը
պատճառաբանել նրա տնտեսական և կուլտուրական
հետամնացութեամբ: Դա կլինէր վո՛չ մարքսիստական,
վո՛չ լենինյան մոտեցում: Որինակ, Թաթարական Հան-
րապետութիւնն ավտոնոմ է մնում, իսկ Ղազախական
Հանրապետութիւնը դառնում է միութենական, բայց
այդ դեռ չի նշանակում, վոր Ղազախական Հանրապե-
տութիւնը կուլտուրական ու տնտեսական զարգացման
տեսակետից ավելի բարձր է կանգնած, քան Թաթա-

րական Հանրապետութիւնը: Բոլորովին ընդհակառա-
կը: Նույնը կարելի չէ ասել նաև, որինակ, Մերձվու-
գեյան Գերմանացիների Ավտոնոմ Հանրապետութեան և
Վիրգիլական Միութենական Հանրապետութեան մա-
սին, վորոնցից առաջինը կուլտուրական ու տնտե-
սական տեսակետից ավելի բարձր է, քան յերկրորդը, թե-
պետե մնում է ավտոնոմ Հանրապետութիւն:

Վորո՞նք են այն հատկանիշները, վորոնց առկա-
յութիւնը հիմք է տալիս ավտոնոմ Հանրապետու-
թիւնները միութենական Հանրապետութիւնների
կարգը փոխադրելու:

Դրանք, այդ հատկանիշները, յերեք են:

Նախ՝ անհրաժեշտ է, վոր Հանրապետութիւնը
ծայրերկրային լինի, ամեն կողմից չբջապատված չլի-
նի ԽՍՀՄ-ի տերիտորիայով: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ յե-
թե Միութենական Հանրապետութեան իրավունք է
վերապահվում դուրս գալու ԽՍՀ Միութիւնից, ապա
անհրաժեշտ է, վոր Միութենական դարձած այդ հան-
րապետութիւնը հնարավորութիւն ունենա տրամա-
բանորեն ու փաստորեն հարց դնել իր դուրս գալու մա-
սին ԽՍՀՄ-ից: Իսկ այդպիսի հարց կարող է դնել
միմիայն այնպիսի Հանրապետութիւն, վորը, ասենք,
սահմանակից է վորեւէ ոտար պետութեան և, հետևա-
բար, ամեն կողմից չբջապատված չէ ԽՍՀՄ-ի տերի-
տորիայով: Իհարկէ, մեզ մոտ չկան այնպիսի Հանրա-
պետութիւններ, վորոնք փաստորեն հարց դնելին ԽՍՀ
Միութեանից դուրս գալու մասին: Բայց քանի վոր
Միութենական Հանրապետութեան իրավունք է վերա-
պահվում դուրս գալու ԽՍՀՄ-ից, ապա հարկավոր է
գործն այնպես դնել, վոր այդ իրավունքը դատարկ և
անիմաստ թղթի կտոր չդառնա: Վերցնենք, որինակ,
Բաշկիրական կամ Թաթարական Հանրապետութիւնը:

Յենթադրենք, թե այդ ավտոնոմ հանրապետութիւններն անց ենք կացրել միութենական հանրապետութիւնների կարգը: Կկարողանայի՞ն արդյոք նրանք տրամաբանորեն կամ փաստորեն հարց դնել իրենց դուրս գալու մասին ԽՍՀՄ-ից: Վո՞չ, չէյին կարողանա: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ նրանք բոլոր կողմերից շրջապատված են խորհրդային հանրապետութիւններով ու մարզերով և նրանք, իսկապես ասած, տեղ չունեն ԽՍՀՄ-ի կազմից դուրս գալու: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարութիւններ): Այդ պատճառով եւ այդպիսի հանրապետութիւնները միութենական հանրապետութիւնների կարգն անցկացնելը սխալ կլիներ:

Յերկրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի այն ազգութիւնը, վոր խորհրդային հանրապետութիւնն իր անունն է տվել, քիչ թե շատ կոմպակտ մեծամասնութիւն ներկայացնի հանրապետութիւն մեջ: Վերցնենք, որինակ, Ղրիմի Ավտոնոմ Հանրապետութիւնը: Նա ծայրամասային հանրապետութիւն է, բայց Ղրիմի թաթարները մեծամասնութիւն չունեն այդ հանրապետութիւն մեջ, ընդհակառակը, նրանք այնտեղ փոքրամասնութիւն են ներկայացնում: Հետեւաբար, սխալ և անտրամաբանական կլիներ Ղրիմի Հանրապետութիւնը միութենական հանրապետութիւնների կարգն անցկացնել:

Յերրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի հանրապետութիւնը շատ եւ փոքր չլինի իր բնակչութիւն քանակութիւն իմաստով, վորպեսզի նա, ասենք, ունենա վոչ պակաս, այլ զոնե մի միլիոնից ավելի բնակչութիւն: Ինչո՞ւ: Վորովհետեւ սխալ կլիներ յենթադրել, թե մանր խորհրդային հանրապետութիւնը, վոր բնակչութիւն նվազագույն քանակութիւն և աննշան բնակ ունի, կարող կլիներ պետական անկախ դոյութիւն հույս ու-

նենալ: Հազիվ թե կարելի լի կասկածել այն մասին, վոր իմպերիալիստական գիշատիչներն իսկույն ևեթ իրենց ձեռքը կգցեյին այն:

Յես կարծում եմ, վոր առանց այս յերեք ոքյեկտիվ հատկանիշների առկայութիւն, սխալ կլիներ ներկա պատմական մոմենտում հարց դնել այս կամ այն ավտոնոմ հանրապետութիւնը միութենական հանրապետութիւնների կարգն անցկացնելու մասին:

4) Այնուհետեւ առաջարկում են 22-րդ, 23-րդ, 24-րդ, 25-րդ, 26-րդ, 27-րդ, 28-րդ և 29-րդ հոդվածներում ջնջել միութենական հանրապետութիւնների վարչական-տերիտորիալ բաժանման մանրամասն թրվարկումը յերկիրների և մարզերի: Յես կարծում եմ, վոր այդ առաջարկութիւնը նույնպես անընդունելի լի: ԽՍՀՄ-ում կան մարզիկ, վորոնք պատրաստ են մեծ սիրով և անխոնջ կերպով ձեւել-փոխել յերկիրներն ու մարզերը, դրանով խառնաշփոթութիւն և անվստահութիւն մտցնելով աշխատանքի մեջ: Սահմանադրութիւն նախագիծն այդ մարդկանց համար սանձ է ստեղծում: Յեւ այդ շատ լավ է, վորովհետեւ այստեղ, ինչպես և շատ ուրիշ բաներում, մեզ մոտ պահանջվում է վստահութիւն մթնոլորտ, պահանջվում է կայունութիւն, պարզութիւն:

5) Հինգերորդ ուղղումը վերաբերում է 33-րդ հոդվածին: Աննպատակահարմար են համարում յերկու պալատների ստեղծումը և առաջարկում են վոչնչացնել Ազգութիւնների Խորհուրդը: Յես կարծում եմ, վոր այդ ուղղումը նույնպես ճիշտ չէ: Միապալատային սիստեմն ավելի լավ կլիներ, քան յերկպալատայինը, յեթե ԽՍՀՄ-ն միասնական ազգային պետութիւն ներկայացներ: Բայց ԽՍՀՄ-ն միասնական ազգային պետութիւն չէ: ԽՍՀՄ-ն, ինչպես հայտնի լի, բազ-

մազդ պետութիւնն է: Մեզ մոտ կա գերագույն մարմին, վորտեղ ներկայացված են ԽՍՀՄ-ի բոլոր աշխատավորների ընդհանուր շահերը՝ անկախ նրանց ազգութիւնից: Դա—Միութեան Խորհուրդն է: Բայց ԽՍՀ Միութեան ազգութիւնները, բացի ընդհանուր շահերից, ունեն նաև իրենց առանձին, յուրահատուկ շահերը, վորոնք կապված են նրանց ազգային առանձնահատկութիւնների հետ: Կարելի՞ չէ, արդյոք, արհամարհել այդ յուրահատուկ շահերը: Վո՞չ, չի կարելի: Պե՞տք է արդյոք հատուկ գերագույն մարմին, վորն արտացոլեր հենց այդ յուրահատուկ շահերը: Անպայման պետք է: Կասկած չի կարող լինել, վոր առանց այդպիսի մարմնի անհնարին կլինէր այնպիսի բազմազգ պետութիւնը կառավարելը, ինչպիսին ԽՍՀՄ-ն է: Այդպիսի մարմին է հանդիսանում յերկրորդ պալատը, ԽՍՀՄ-ի Ազգութիւնների Խորհուրդը:

Մատնանշում են յեվրոպական և ամերիկական պետութիւնների պառլամենտական պատմութիւնը, մատնանշում են այն, վոր յերկպալատային սխեման այդ յերկիրներում միայն միևնույն է տվել, վոր յերկրորդ պալատը սովորաբար այլասերվում—դառնում է ռեակցիայի կենտրոն և արգելակ առաջընթաց շարժման դեմ: Այս բոլորը ճիշտ է: Բայց դա տեղի չէ ունենում այն պատճառով, վոր այդ յերկիրներում պալատների միջև հավասարութիւն չկա: Ինչպես հայտնի չէ, յերկրորդ պալատին հաճախ ավելի իրավունքներ են տալիս, քան առաջինին, և, այնուհետև, վորպես կանոն, յերկրորդ պալատը կազմակերպվում է վորդեմոկրատական ճանապարհով, հաճախ նրա անդամներին վերելից նշանակելու ճանապարհով: Անկասկած է, վոր այդ միևնույնները չեն լինի, յեթէ հավասարութիւն մտցնենք պալատների միջև և յերկրորդ պալատ

տը կազմակերպենք նույնպես դեմոկրատականորեն, ինչպես և առաջինը:

6) Այնուհետև առաջարկում են Սահմանադրութեան նախագծի մի լրացում, վորը պահանջում է յերկու պալատների անդամների քանակի հավասարեցում: Յես կարծում եմ, վոր այս առաջարկը կարելի կլինէր ընդունել: Դա, իմ կարծիքով, տալիս է ակներև քաղաքական պլյուսներ, վորովհետև ընդգծում է պալատների հավասարութիւնը:

7) Այնուհետև դալիս է Սահմանադրութեան նախագծի մի լրացում, վորի համաձայն առաջարկվում է Ազգութիւնների Խորհրդի, ինչպես և Միութեան Խորհրդի պատգամավորներին ընտրել ուղղակի ընտրութիւնների միջոցով: Յես կարծում եմ, վոր այս առաջարկը նույնպես կարելի կլինէր ընդունել: Ճիշտ է, դա կարող է ընտրութիւնների ժամանակ վորոշ տեխնիկական անհարմարութիւններ ստեղծել: Բայց դրա փոխարեն նա կտա քաղաքական մեծ շահում, վորովհետև նա պետք է բարձրացնի Ազգութիւնների Խորհրդի հեղինակութիւնը:

8) Այնուհետև դալիս է 40-րդ հոդվածի լրացումը, վորի համաձայն առաջարկվում է Գերագույն Խորհրդի նախագահութեանն իրավունք վերապահել հրատարակելու ժամանակավոր որենսդրական ակտեր: Յես կարծում եմ, վոր այս լրացումը ճիշտ չէ և Համագումարի կողմից չպետք է ընդունվի: Հարկավոր է, վերջապես, վերջ դնել այն դրութեանը, յերբ որենսդրութիւն է անում վո՞չ թէ վորեւէ մի մարմին, այլ մարմինների որենսդրի կայունութեան սկզբունքին: Իսկ որենսդրի կայունութիւնն այժմ մեզ պետք է ավելի, քան յերբեմն: ԽՍՀՄ-ում որենսդիր իշխանութիւնը պետք է

իրականացվի միայն մի մարմնի, այն է՝ ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի կողմից:

9) Այնուհետև Սահմանադրության նախագծի 48-րդ հոդվածի նկատմամբ առաջարկում են մի լրացում, վորի համաձայն պահանջում են, վորպեսզի ԽՍՀ Միության Գերագույն Խորհրդի Նախագահության նախագահն ընտրվի վո՛չ թե ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի, այլ յերկրի ամբողջ բնակչության կողմից: Յես կարծում եմ, վոր այս լրացումը ձիշտ է, վորովհետև չի համապատասխանում մեր Սահմանադրության վոգույն: Ըստ մեր Սահմանադրության սիստեմի՝ ԽՍՀՄ-ում չպետք է լինի ամբողջ բնակչության կողմից, Գերագույն Խորհրդի հետ միահավասար, ընտրվող միանձնյա նախագահ, վորը կարողանար իրեն հակադրել Գերագույն Խորհրդին: ԽՍՀՄ-ում Նախագահը կուեզիտլ է, դա—Գերագույն Խորհրդի Նախագահությանն է՝ ներառյալ նաև Գերագույն Խորհրդի Նախագահության նախագահին, վորին ընտրում է վո՛չ թե ամբողջ բնակչությունը, այլ Գերագույն Խորհուրդը, և վորը հաւետու յե Գերագույն Խորհրդին: Պատմության փորձը ցույց է տալիս, վոր դերագույն մարմինների այսպիսի կառուցումն ամենից ավելի դեմոկրատական է, վորն ապահովում է յերկիրն անցանկալի պատահականություններից:

10) Այնուհետև գալիս է մի ուղղում նույն այդ 48-րդ հոդվածի նկատմամբ: Դա ասում է. ավելացնել ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի Նախագահության նախագահի տեղակալների քանակը մինչև 11, այն հաւվով, վորպեսզի յուրաքանչյուր Միութենական հանրապետությունից մի տեղակալ լինի: Յես կարծում եմ, վոր այս ուղղումը կարելի կլիներ ընդունել, վորովհետև դա լավացնում է գործը և կարող է միայն ամ-

րապնդել ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի Նախագահության հեղինակությունը:

11) Այնուհետև գալիս է ուղղում 77-րդ հոդվածի վերաբերյալ: Դա պահանջում է կազմակերպել մի նոր համամիութենական ժողովրդական կոմիտեիատ՝ Պաշտպանության Արդյունաբերության Ժողկոմատ: Յես կարծում եմ, վոր այս ուղղումը նույնպես հարկավոր է ընդունել (ծափահարություններ), վորովհետև հասել է ժամանակն այն բանի համար, վոր առանձնացնենք մեր պաշտպանության արդյունաբերությունը և համապատասխան ժողկոմատային ձևավորում տանք նրան: Ինձ թվում է, վոր դա միայն կարող է բարելավել մեր յերկրի պաշտպանության գործը:

12) Այնուհետև գալիս է Սահմանադրության նախագծի 124-րդ հոդվածի վերաբերյալ մի ուղղում, վորը պահանջում է փոփոխել այդ հոդվածն այն ուղղությամբ, վորպեսզի արգելվի կոոնական ծեսերի կատարումը: Յես կարծում եմ, վոր այս ուղղումը հարկավոր է մերժել, վորպես մեր Սահմանադրության վոգույն չհամապատասխանող:

13) Վերջապես դարձյալ մեկ ուղղում, վորն ավելի կամ պակաս եյական բնույթ ունի: Յես խոսում եմ Սահմանադրության նախագծի 135-րդ հոդվածի վերաբերյալ ուղղման մասին: Այդ ուղղումն առաջարկում է ընտրական իրավունքներից զրկել պաշտամունքի սպասավորներին, նախկին սպիտակ-զվարդիականներին, բոլոր այն նախկին մարդկանց ու անձնավորություններին, վորոնք հանրագուտ աշխատանքով չեն զբաղվում, կամ թե, համենայն դեպս,—սահմանափակել այդ կատեգորիայի անձնավորությունների ընտրական իրավունքները, տալով նրանց միայն ընտրելու, բայց վոչ ընտրվելու իրավունք: Յես կարծում

եմ, վոր այո ուղղումը նույնպես պետք է մերժվի: Խորհրդային իշխանությունը վոչ — աշխատավորական և չահագործող տարրերին ընտրական իրավունքներից զրկել է վոչ թե հավիտենապես, այլ ժամանակավորապես, մինչև վորոչ ժամանակաշրջան: Կար ժամանակ, յերբ այդ տարրերը բացահայտ պատերազմ էյին մղում ժողովրդի դեմ և հակագործում էյին խորհրդային որենքներին: Նրանց ընտրական իրավունքից զրկելու վերաբերյալ խորհրդային որենքը Խորհրդային իշխանության պատասխանն էր այդ հակագործությանը: Այդ չրջանից քիչ ժամանակ չի անցել: Անցած ժամանակաշրջանում մենք հասանք այն բանին, վոր չահագործող դասակարգերը վոչնչացված են, իսկ Խորհրդային իշխանությունը դարձել է անհաղթելի ուժ: Արդյոք չի՞ հասել ժամանակը վերանայելու այդ որենքը: Յես կարծում եմ, վոր ժամանակը հասել է: Ասում են, թե դա վտանգավոր է, քանի վոր յերկրի գերագույն մարմինների մեջ կարող են սողոսկել Խորհրդային իշխանությանը թշնամի տարրեր, նախկին սպիտակ-գվարդիականներից, կուլակներից, տերտերներից վոմանք և այլն: Բայց իսկապես այստեղ ի՞նչ կա վախենալու: Գայլերից վախեցողն անտառ չպետք է գնա: (Ուրախ աշխուժություն դառնում, բուռն ծափահարություններ): Նախ՝ Խորհրդային իշխանությանը թշնամի յեն վոչ բոլոր նախկին կուլակները, սպիտակ-գվարդիականները կամ տերտերները: Յերկրորդ՝ յեթե ժողովուրդը տեղ-տեղ թշնամի մարդիկ ընտրի էլ, ապա այդ կնշանակի, վոր մեր ագիտացիոն աշխատանքը չափից դուրս վատ է դրված և վոր մենք լիովին արժանի էյինք այդպիսի խայտառակության. իսկ յեթե մեր ագիտացիոն աշխատանքը բուլճեկորեն ընթանա, ապա ժողովուրդը չի թողնի, վոր իր գերա-

գույն մարմինների մեջ թշնամի մարդիկ մտնեն: Նշանակում է՝ հարկավոր է աշխատել և վոչ թե նվնվար (բուռն ծափահարություններ), հարկավոր է աշխատել և վոչ թե սպասել, վոր ամեն ինչ տրամադրվի պատրաստի ձևով վարչական կարգադրությունների կարգով: Լենինը դեռ 1919 թվին ասում էր, վոր հեռու չէ այն ժամանակը, յերբ Խորհրդային իշխանությունն ոգտակար կհամարի մտցնելու ընդհանուր ընտրական իրավունք՝ առանց վորևէ սահմանափակման: Ուշագրություն դարձրեք՝ առանց վորևէ սահմանափակման: Այդ նա ասել է այն ժամանակ, յերբ ոտարերկրյա ռազմական ինտերվենցիան դեռ վերացված չէր, իսկ մեր արդյունաբերությունը և գյուղատնտեսությունը սոսկալի դրության մեջ էյին գտնվում: Այդ ժամանակից իվեր անցել է արդեն 17 տարի: Ժամանակը չե՞ արդյոք, ընկերներ, կատարելու Լենինիցուցումը: Յես կարծում եմ, վոր ժամանակն է:

Ահա թե ինչ էր ասում Լենինը 1919 թվին «Ռկ (բ)» ծրագրի նախագիծ» իր աշխատության մեջ: Թույլ տվեք կարդալ.

«Անցողիկ պատմական կարիքները սխալ կերպով ընդհանրացնելուց խուսափելու համար՝ Ռկ (բ) պետք է պարզաբանի աշխատավոր մասսաներին, վոր քաղաքացիների մի մասին ընտրական իրավունքներից զրկելը Խորհրդային հանրապետության մեջ բնավ չի վերաբերում, —ինչպես այդ լինում էր բուրժուա-դեմոկրատական հանրապետությունների մեծամասնության մեջ, —ցմահ իրավագուրկ հայտարարվող վորոչ կարգի քաղաքացիների, այլ վերաբերում է միայն չահագործողներին, միայն նրանց, ովքեր՝ հակառակ սոցիալիստական Խորհրդային հանրապետության հիմնա-

կան որենքներին, համառամ են իրենց շահագործական դրության պաշտպանության գործում, կապիտալիստական հարաբերությունների պահպանման գործում: Հետևաբար, Խորհրդային հանրապետության մեջ, մեկ կողմից, սոցիալիզմի որավուր ամրապնդվելու և շահագործող մնալու կամ կապիտալիստական հարաբերությունները պահպանելու որչեղիվ հնարավորություն ունեցող մարդկանց թիվը որավուր կրճատվելու հետ միասին ինքնին պակասում և ընտրական իրավունքից զրկվողների տոկոսը: Այդ տոկոսը Ռուսաստանում այժմ հազիվ թե յերկու-յերեք տոկոսից ավելի լինի: Մյուս կողմից, արտաքին հարձակումը դադարեցնելը և եքսպրոպրիատորների եքսպրոպրիատիան ավարտելն ամենամոտիկ ապագայում կարող և, վորոչ պայմաններում, ստեղծել այնպիսի դրություն, յերբ պրոլետարական պետական իշխանությունը կընտրի շահագործողների դիմադրության ճնշման այլ յեղանակներ և կմտցնի ընդհանուր ընտրական իրավունք՝ առանց վորևե սահմանափակման»: (Լենին, հատոր XXIV, էջ 94, Կուսհրատի հրատարակություն, 1935 թ.):

Թվում և, թե պարզ և:

Այսպես և գործը ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության նախագծի շուրջն արված ուղղումների և լրացումների նկատմամբ:

VI

ԽՍՀՄ-Ի ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դատելով համարյա հինգ ամիս տևող համաթողովրդական քննարկման արդյունքներից, կարելի չէ յենթադրել, վոր Սահմանադրության նախագիծը հանություն կգտնի ներկա Համագումարի կողմից: (Բուռն ծափահարություններ, վորոնք փոխարկվում են ովացիայի: Դահլիճը վոտի յե կանգնում):

Մի քանի որից Խորհրդային Միությունը կունենանոր, ծավալուն սոցիալիստական դեմոկրատիզմի սկզբունքների վրա կառուցված սոցիալիստական Սահմանադրություն:

Դա կլինի մի պատմական փաստաթուղթ, վորը պարզ ու սեղմ, համարյա արձանագրական վոճով, կխոսի ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմի տարած հաղթության փաստերի մասին, կապիտալիստական ստրկությունից ԽՍՀՄ-ի աշխատավորների ազատագրման փաստերի մասին, ԽՍՀՄ-ում ծավալուն, մինչև վերջը հետևողական դեմոկրատիայի հաղթության փաստերի մասին:

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վորը կվկայի, թե այն, ինչի մասին յերազել են և շարունակում են յերազել միլիոնավոր ազնիվ մարդիկ կապիտալիստական յերկիրներում, — արդեն իրականացվել և ԽՍՀՄ-ում: (Բուռն ծափահարություններ):

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վորը կվկայի, թե այն, ինչ վոր իրականացված և ԽՍՀՄ-ում, շիտիկ կա-

րող ե իրականացվել նաև մյուս յերկիրներում: (Բուռն ծափահարություններ):

Բայց դրանից հետևում ե, վոր ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության միջազգային նշանակությունը հազիվ թե կարելի լինի գերազնահատել:

Այժմ, յերբ Փաշիգմի պղտոր ալիքը լուտանք ե թափում բանվոր դասակարգի սոցիալիստական շարժման վրա և ցեխի հետ ե խառնում քաղաքակիրթ աշխարհի լավագույն մարդկանց դեմոկրատական ճշգտումները, ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը մի մեղադրական ակտ կլինի Փաշիգմի դեմ, մի ակտ, վորն ասում ե, թե սոցիալիզմը և դեմոկրատիան անպարտելի յեն: (Ծափահարություններ): ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը բարոյական ոգնություն և իրական ոժանդակություն կլինի բոլոր նրանց համար, ովքեր այժմ կռիվ են մղում Փաշիստական բարբարոսության դեմ: (Բուռն ծափահարություններ):

Ե՛լ ավելի մեծ նշանակություն ունի ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների համար: Յեթե կապիտալիստական յերկիրների ժողովուրդների համար ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունը կունենա գործողությունների ծրագրի նշանակություն, ապա ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների համար նա ունի իրենց պայքարի, հանրագումարի նշանակություն, մարդկության ազատադրման ճակատում նրանց տարած հաղթությունների հանրագումարի նշանակություն: Վորպես արդյունք պայքարի ու զրկանքների անցած ուղու՝ հաճելի ու բերկրալի յե ունենալ իր սեփական Սահմանադրությունը, վորը խոսում ե մեր հաղթությունների պտուղների մասին: Հաճելի ու բերկրալի յե գիտենալ, թե ինչի համար են մարտնչել մեր մարդիկ և ինչպես են ձեռք բերել նրանք համաշխարհային-պատմական հաղթու-

թյունը: Հաճելի և բերկրալի յե գիտենալ, վոր մեր մարդկանց առատորեն թափած արյունը ապարդյուն չի անցել, վոր այդ արյունն իր արդյունքներն ե տվել: (Յերկարատև ծափահարություններ): Դա հոգեպես զինում ե մեր բանվոր դասակարգին, մեր գյուղացիությանը, մեր աշխատավոր ինտելիգենցիային: Դա առաջ ե շարժում և բարձրացնում ե որինական հպարտության զգացմունքը: Դա ամրապնդում ե հավատը դեպի մեր ուժերը և մոբիլիզացիայի յե յենթարկում նոր պայքարի՝ կոմունիզմի նորանոր հաղթություններ նվաճելու համար: (Բուռն ովացիա: Ամբողջ դահլիճը վոտֆի յե կանգնում: Վորոտալից «ուռա»: Ընդհանուր բացականչություններ՝ «Կեցցե՛ր՛նկեր Ստալինը»: Համագումարը հոտնկայս յերգում ե «Ինտերնացիոնալը»: «Ինտերնացիոնալը» յերգելուց հետո ովացիան վերըսկըսվում ե: Բացականչություններ՝ «Ուռա՛», «Կեցցե՛ մեր առաջնորդ ընկեր Ստալինը»):

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ
VIII ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ
ԸՆԿԵՐ Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆԻ
ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

5 դեկտեմբերի 1936 թ.

Պատգամավորները փոքրեկամից ովացիայով հեղինակաբար
ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻՆ. հնչում հեղինակաբար՝ «Ուռն ընկեր
ՍՏԱԼԻՆԻՆ», «Կեցցեք ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցեք մեր սիրելի ընկեր
ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցեք նոր Սահմանադրությունն ստեղծագործող ընկեր
ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցեք Ստալինյան Սահմանադրությունը: Ուռն»:

Ընկերներ: Խմբագրական Հանձնաժողովն ավարտեց իր աշխատանքը: Վորպես արդյունք Խմբագրական Հանձնաժողովի աշխատանքի՝ ստացվեց Սահմանադրութեան վերջնական տեքստի նախագիծը: Նախագիծը բաժանված է Համագումարի բոլոր անդամներին: Հետևաբար, Համագումարը ծանոթ է դրան:

Ինչպես յերևում է նախագծից, Խմբագրական Հանձնաժողովը մտցրեց ընդամենը 43 ուղղում: Այդ ուղղումները վերաբերեցին Սահմանադրութեան նախագծի 32 հոդվածներին, մացնելով նրանց մեջ այս կամ այն փոփոխությունները: Նախագծի մնացած 114 հոդվածները մնացին անփոփոխ:

43 ուղղումներից քիչ թե շատ երկուսն էլ կարելի էր ընդունել վեց կամ յոթն ուղղում:

Ի՞նչ ուղղումներ են դրանք:

Նախ և առաջ՝ ուղղում 8-րդ հոդվածի վերաբերմամբ: Սահմանադրութեան նախագիծում հոդվածը ձևակերպված է այսպես.

«Կոլտնտեսութեանների զբաղեցրած հողն ամրացվում է նրանց՝ անժամկետ ոգտագործելու համար, այսինքն՝ առհավետ»:

Նոր ձևակերպումը տալիս է հոդվածի հետևյալ տեքստը.

«Կոլտնտեսութեանների զբաղեցրած հողն ամրացվում է նրանց՝ անվճար և անժամկետ ոգտագործելու համար, այսինքն՝ առհավետ»:

Յես կարծում եմ, վոր այս ուղղումը պարզ է և բացատրութեան կարիք չի զգում:

Յերկրորդ ուղղումը վերաբերում է Սահմանա-

դրութեան նախագծի 10-րդ հոդվածին: Այդ հոդվածի հին ձևակերպումն է՝

«Քաղաքացիների անձնական սեփականութիւնը՝ նրանց աշխատանքային յեկամութիւնների ու խնայողութիւնների նկատմամբ, բնակելի տան և ոժանդակ տնային տնտեսութեան նկատմամբ, տնային տնտեսութեան և գործածութեան առարկաների նկատմամբ, ինչպես նաև անձնական սպառման ու հարմարութեան առարկաների նկատմամբ, պահպանվում է որենքով»:

10-րդ հոդվածի նոր ձևակերպումը.

«Քաղաքացիների անձնական սեփականութեան իրավունքը՝ նրանց աշխատանքային յեկամութիւնների ու խնայողութիւնների նկատմամբ, բնակելի տան և տնային ոժանդակ տնտեսութեան նկատմամբ, տնային տնտեսութեան և առարկա գործածութեան առարկաների նկատմամբ, անձնական սպառման ու հարմարութեան առարկաների նկատմամբ, ինչպես նաև քաղաքացիների անձնական սեփականութեան ժառանգման իրավունքը, պահպանվում է որենքով»:

Այս ուղղումը պարզ է և, յետ կարծում եմ, հատուկ բացատրութեան կարիք չի զգում:

Յերրորդ ուղղումը վերաբերում է 35-րդ հոդվածին: Այդ հոդվածի հին ձևակերպումն է՝

«Ազգութիւնների խորհուրդը կազմվում է այն պատգամավորներից, վերոնց ընտրում են միութենական ու ավտոնոմ հանրապետութիւնների Գերագույն խորհուրդները և ավտոնոմ մարզերի աշխատավորութեան պատգամավորների խորհուրդները՝ տասնական պատգամավոր յուրաքանչյուր միութենական հանրապետութիւնից, հնգական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ հանրապետութիւնից և յերկուական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարզից»:

Այդ հոդվածի նոր ձևակերպումն է.

«Ազգութիւնների խորհուրդն ընտրում են ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներն ըստ միութենական և ավտոնոմ հանրապետութիւնների, ավտոնոմ մարզերի ու ազգային

ոկրուգների, հետևյալ նորմայով. քառասունհինգական պատգամավոր յուրաքանչյուր միութենական հանրապետութիւնից, տասնմեկական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ հանրապետութիւնից, հնգական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարզից և մեկական պատգամավոր յուրաքանչյուր ազգային ոկրուգից»:

Հետևաբար, այս հոդվածում պալատների համասարութիւնը թե՛ նրանց քանակական կազմի և թե՛ նրանց դեմոկրատական կառուցման իմաստով՝ լրիվ պահպանված է:

Չորրորդ ուղղումը վերաբերում է 40-րդ հոդվածին: Հոդվածի հին ձևակերպումն է՝

«ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհուրդի ընդունած որենքները հրապարակվում են ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհուրդի Նախագահութեան նախագահի և քարտուղարի ստորագրութեամբ»:

Հոդվածի նոր ձևակերպումը.

«ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհուրդի ընդունած որենքները հրապարակվում են միութենական հանրապետութիւնների լեգիսլատիվ, ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհուրդի Նախագահութեան նախագահի և քարտուղարի ստորագրութեամբ»:

Ուղղումը հասկանալի չէ և այն, իմ կարծիքով, նույնպես բացատրութեան կարիք չի զգում:

Հետևաբար, որենքները հրապարակվելու յետ 11 լեզվով:

Հինգերորդ ուղղումը վերաբերում է 48-րդ հոդվածին: Հին ձևակերպումով նախատեսվում էր Գերագույն խորհուրդի Նախագահութեան նախագահի չորս տեղակալ, նոր ձևակերպումով նախատեսվում է 11 տեղակալ՝ ըստ միութենական հանրապետութիւնների թվի:

Վեցերորդ ուղղումը վերաբերում է 77-րդ հոդվածին: Այդ ուղղումն այն է, վեր բացի գոյութիւն ունեցող համամիութենական ժողովմասներից, յենթադրվում է կազմել մի նոր ժողովմաս ևս՝ պաշտպա-

նույն ժամանակահատվածում: Այդ ուղ-
ղությամբ նույնպես բացատրվելու է կարիք չի գտնվում:

Վերջապես, յոթերորդ ուղղումը: Այն վերաբերում է 49-րդ հոդվածի «ի» կետին: Հոդվածի հին ձևակերպումն է՝

«ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի նստաչափաների միջև ընկած ժամանակաշրջանում Նախագահությունը պատերազմի վիճակ և հայտարարում ԽՍՀՄ-ի վրա ռազմական հարձակում կատարվելու դեպքում»:

Հողվածի նոր ձևակերպումը .

« ԽՍՀՄ-ի Գերագույն Խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակաշրջանում Նախագահությունը պատերազմի վիճակ և հայտարարում ԽՍՀՄ-ի վրա ռազմական հարձակում կատարվելու դեպքում, կամ այն դեպքում, յերբ անհրաժեշտ է կատարել ագրեսիայից փոխադարձաբար պաշտպանվելու միջազգային պայմանագրային պարտավորություններ»։ (Բուռն ծափահարություններ) :

Ինչ վերաբերում է մյուս ուղղումներին, ապա⁶⁹ գերանք ելավհան նշանակութուն չունեն, զուտ Մամբա-գերական բնույթ են կրում և, յես կարծում եմ, հա-տույի քննության կարիք չեն զգում:

Ընդհանուր հետևությունը. ԽՍՀՄ-ի Սահմանա-
դրուիթյունը մշակելու և վերջնականապես հզկելու
դործում համաժողովրդական. ըննարկումն անկասկած
հսկայական ոգուտ բերեց: (Յերկարատև ովացիա ըն-
կեր ՄՏԱԼԻՆԻ հասցեյին, ամբողջ դաւիինում վոդ-
ջույնի բացականչություններ են լսվում ի պատիվ ըն-
կեր ՄՏԱԼԻՆԻ՝ «Ուտա՛ ընկեր Ստալինին, ուտա՛»):

ՀԱՅԿԻ Ի. Վ. ՄՅԱԼԻՆԻ զԵԿԱՅԱՆՔ ԽԱՐԽԱՐԱՅՆԵՐԻ VIII
ՀԱՄԱՐՔԱՐԵՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՀԱՄԱԳԱՎԱՐԱՐԱՆ ԽՍՀ
ՄԻՋՐԵՅԱՆ ՍՈՒՆԱՆԱԳՐԱՐՅԱՆ ՆՈՒՍԱԳԾԻ ՄՈՒՍԻՆ, 25 ՆՅՈՒՆ-
ԵՐԻ 1936 թ.:

I

Մահմանադրական Հանձնաժողովի կազմույթ և նրա խըն-
դիրները

II

1924 թվից մինչև 1936 թիվն ընկած ժամանակաշրջանում
ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած փոփոխությունները .

III

Սահմանադրութեան նախագծի հիմնական առանձնահատկութիւնները

IV°

Սահմանադրութեան հախազծի ըւրժուական քննադատութեանը

7

Ուղղումներ և լրացումներ Սահմանադրության հախադժիվերարերյալ

VI

ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրութեան նշանակիչ թիւեր . 61

ԽՍՀ Միության Խաղաղության VIII Առաջնագրի Համազույսարի խմբագրական հանձնաժողովի նախագահ ընկեր Ասալինի գեկուցումը (5 դեկտեմբերի 1936 թ.):

ԳԻՆԸ 50 ԿՈՊ.

255

300

1
2

И. В. СТАЛИН
Доклад о проекте Конституции
Союза ССР

Гиз Арм. ССР, Ереван, 1938